

Πληροφορίες: Φανή Προβή, Αντωνία Παυλή

Αθήνα: 29.12.2022
Αρ. Πρωτ.: 1880

ΠΡΟΣ: κ. Α. Κόπτη, Γενικό Γραμματέα Πρωτοβάθμιας, Δευτεροβάθμιας
Εκπαίδευσης και Ειδικής Αγωγής

ΚΟΙΝ: «Πίνακας Αποδεκτών»

ΘΕΜΑ: «Δράση του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της
Ε.Σ.Α.μεΑ. για την υποστήριξη του Σημείου Αναφοράς του
Υπουργείου Παιδείας & Θρησκευμάτων για την ορθή εφαρμογή
των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών
Παρατηρήσεων της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των
Ατόμων με Αναπηρίες»

Αξιότιμε κύριε Κόπτη,

Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ) - που αποτελεί την τριτοβάθμια κοινωνική και συνδικαλιστική οργάνωση των ατόμων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους στη χώρα και επίσημα αναγνωρισμένο δια του ν. 2430/96 (ΦΕΚ 156Α/10.7.96) Κοινωνικό Εταίρο της ελληνικής Πολιτείας σε ζητήματα αναπηρίας - στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020», υλοποιεί το Έργο «Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας»¹, το οποίο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και την Ελλάδα. Σκοπός του Παρατηρητηρίου είναι η παραγωγή έγκυρης πληροφόρησης, τεκμηρίωσης και επιστημονικής γνώσης για τα θέματα της αναπηρίας στην Ελλάδα και η συμβολή στη

¹ Εφεξής «Παρατηρητήριο»

διαμόρφωση πολιτικών που θα εξασφαλίσουν ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες για τα άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους.

Το Παρατηρητήριο, λαμβάνοντας υπόψη τον κρίσιμο ρόλο της τομεακής και περιφερειακής διάστασης των πολιτικών υλοποίησης της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD),² που η Ελλάδα κύρωσε με το ν. 4074/2012 και δεσμεύεται να εφαρμόσει τις απαιτήσεις που αυτή περιλαμβάνει, σχεδίασε και υλοποιεί κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο τη δράση ΠΕ9, με αντικείμενο την «Παροχή υποστήριξης στα Επιμέρους Σημεία Αναφοράς (Υπουργεία και Περιφέρειες) για την ορθή εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής σε Κεντρικό και Περιφερειακό Επίπεδο».

Στο πλαίσιο των απαιτήσεων της Σύμβασης, τον Σεπτέμβριο του 2019 η Επιτροπή προέβη σε εποικοδομητικό διάλογο με την αντιπροσωπία του ελληνικού κράτους, κατά τη διάρκεια του οποίου εξετάστηκε κατά πόσο το ελληνικό κράτος έχει εναρμονιστεί με τις διατάξεις της Σύμβασης. Απόρροια αυτού του εποικοδομητικού διαλόγου ήταν η δημοσίευση των Τελικών Παρατηρήσεων και Συστάσεων³ της Επιτροπής προς την Ελλάδα, μέσω των οποίων επισημαίνονταν τα σημεία εκείνα στα οποία η ελληνική Πολιτεία όφειλε να εργαστεί περαιτέρω, στο πλαίσιο τήρησης των δεσμεύσεων που απορρέουν από την κύρωση της Σύμβασης. Η δημοσίευση των Τελικών Παρατηρήσεων σε συνδυασμό με τους διαρκείς αγώνες για την ικανοποίηση των πάγιων αιτημάτων του αναπηρικού κινήματος, οδήγησαν το 2020 στην υιοθέτηση του πρώτου *Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία* (εφεξής ΕΣΔ)⁴, που, παρά τις όποιες αδυναμίες του, αποτελεί έναν οδικό χάρτη για την άρση των εμποδίων και της διάκρισης που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία σε όλους τους τομείς ζωής με περισσότερο συστηματικό τρόπο.

² Εφεξής «Σύμβαση»

³ Οι Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών στο:

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhskOcZ9cO6iPa1r3wEJzoMtZPRlsn2F8be6qzYChDHrmBTMH%2bqHKEyy9JkIKsnfl7vYm%2b%2fX3mXiOTCPBgssnHiOpTdzNgr31DcGr9iV91p4N2>. Επίσης, η ΕΣΑμεΑ, με δική της πρωτοβουλία, μετέφρασε τις Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής στην [ελληνική γλώσσα](#) αλλά και σε [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read) για την περαιτέρω διάχυση τους στην ελληνική κοινωνία.

⁴ Εφεξής «ΕΣΔ»

Αξιοποιώντας το υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας και την πολυετή εμπειρία που η ΕΣΑμΕΑ και το «Παρατηρητήριο» διαθέτουν στα ζητήματα αναπηρίας, η δράση μας έχει σκοπό να συνδράμει την Πολιτεία και τα επιμέρους σημεία αναφοράς στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Ειδικότερα, ως προς τα Επιμέρους Σημεία Αναφοράς των Υπουργείων, η δράση στοχεύει να συνδράμει στη βέλτιστη υλοποίηση των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής, μέσω:

- Της εξειδίκευσης της δικαιωματικής οπτικής της αναπηρίας, στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου αναφοράς.
- Της αποτύπωσης της υφιστάμενης κατάστασης των ατόμων με αναπηρία στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου σας υπό το πρίσμα της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας.
- Του προσδιορισμού των κενών και των προκλήσεων που απορρέουν από τον υφιστάμενο πολιτικό σχεδιασμό και την έως σήμερα πορεία υλοποίησης του ΕΣΔ και των τομεακών σχεδίων δράσης του Υπουργείου αναφοράς.
- Της διατύπωσης συγκεκριμένων προτάσεων και συστάσεων, καθώς και της διάθεσης συνοδευτικού υλικού και πληροφόρησης που μπορεί να φανούν χρήσιμα και να διευκολύνουν την υλοποίηση του έργου του Επιμέρους Σημείου Αναφοράς του εκάστοτε Υπουργείου.

Λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των νομικών και πολιτικών δεσμεύσεων της χώρας, όπως αυτές απορρέουν από το εθνικό και ευρωπαϊκό/διεθνές πλαίσιο για την αναπηρία,⁵ στο παρόν κείμενο, επικεντρωθήκαμε στα ζητήματα που άπτονται της αρμοδιότητας του Υπουργείου Παιδείας & Θρησκευμάτων και αφορούν στην πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς τριτοβάθμια εκπαίδευση.

⁵ Μεταξύ των νομικών και πολιτικών δεσμεύσεων της χώρας σε εθνικό και σε διεθνές επίπεδο είναι οι ακόλουθες: Η Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες (ν. 4074/2012), οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο (ν. 4488/2017), ο [Χάρτης Θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ](#), ο [Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων](#), η [Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030](#), το Κανονιστικό Πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ), η [Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη](#).

Μέσω αυτής της επικοινωνίας μας, πέραν των άλλων, ευελπιστούμε να εγκαινιάσουμε έναν σταθερό δίαυλο επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ της ΕΣΑμΕΑ και του Σημείου Αναφοράς του Υπουργείου σας.

Συνοπτική περιγραφή υφιστάμενης κατάστασης

Στην ανακοίνωση της Επιτροπής «Ένωση ισότητας: στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021-2030», αναφέρεται ότι «Εξακολουθεί να υπάρχει μεγάλη ανάγκη για ανάληψη δράσης, όπως διαφαίνεται από την αναντιστοιχία στα εκπαιδευτικά αποτελέσματα μεταξύ εκπαιδευομένων με και χωρίς αναπηρία. Περισσότεροι νέοι με αναπηρία εγκαταλείπουν το σχολείο πρόωρα και λιγότεροι εκπαιδευόμενοι με αναπηρία αποκτούν πανεπιστημιακό τίτλο σπουδών».⁶

Στην Ελλάδα, παρότι τα τελευταία χρόνια έχουν σημειωθεί σημαντικές εξελίξεις προς την κατεύθυνση της ενταξιακής/συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, διαπιστώνονται σοβαρά κενά και στρεβλώσεις, που απορρέουν αφενός από χρόνιες ανεπάρκειες του εκπαιδευτικού συστήματος και αφετέρου από την αποσπασματική εφαρμογή των θετικών μέτρων.

Βασικό πρόβλημα σε επίπεδο πολιτικού σχεδιασμού είναι η μέχρι πρότινος περιχαράκωση της πλειονότητας των συμπεριληπτικών μέτρων και πολιτικών κυρίως στην βαθμίδα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, και πολύ λιγότερο στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας⁷. Οι μεγάλες αδυναμίες της εκπαιδευτικής πολιτικής αναφορικά με την υποστήριξη και συμπερίληψη των μαθητών με αναπηρία στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, όχι μόνο δεν εξασφαλίζουν τη σχολική εξέλιξη των μαθητών με αναπηρία, οδηγώντας πολλές φορές στη σχολική εγκατάλειψη πολύ πριν το επίπεδο της τριτοβάθμιας, αλλά επίσης αναχαιτίζουν την πραγματική δυνατότητα κοινωνικής και επαγγελματικής τους ένταξης.

⁶ Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>

⁷ Για περισσότερα βλ. Συνοδευτικό αρχείο της παρούσας επιστολής και Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2021) & 10^ο Δελτίο Στατιστικής Πληροφόρησης «Στοιχεία για την εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες». Διαθέσιμο στο: <https://www.paratiritirioanapirias.gr/el/results/publications/68/10o-deltio-toy-parathrhthrioy-ths-esmea-stoixeia-gia-thn-ekpaideysh-twn-ma8htwn-me-anaphria-hkai-eidik-es-ekpaideytikes-anagkes>

Η πρόωρη σχολική εγκατάλειψη (ΠΣΕ), λαμβάνει τρομακτικές διαστάσεις στα άτομα με αναπηρία. Το 2021, το 49% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία ηλικίας 30-34 ετών έχουν ολοκληρώσει το πολύ την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ή έχουν και χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο), ενώ στα άτομα χωρίς αναπηρία τα άτομα με ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο το απολυτήριο γυμνασίου αποτελούν μόλις το 10% αυτού του πληθυσμού.⁸

Δεδομένης της απουσίας αποτελεσματικών μεταβάσεων και στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας, το ποσοστό ατόμων με αναπηρία που τελικά καταφέρνουν να φοιτούν και να ολοκληρώνουν σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι ιδιαίτερα μικρό. Το 2021, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, ο δείκτης «Ποσοστό ατόμων με αναπηρία ηλικίας 30-34 ετών που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση» ανέρχεται στο 17,5% για τα άτομα με σοβαρή αναπηρία, υπολείπεται δηλαδή 27 μονάδες σε σύγκριση με την τιμή που λαμβάνει στον πληθυσμό των ατόμων χωρίς αναπηρία.

Ιδιαίτερα κατατοπιστικά ως προς το ζήτημα της προσβασιμότητας των ΑΕΙ, ήταν τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στη διαδικτυακή ημερίδα του «Δικτύου Επικοινωνίας και Συνεργασίας» που υλοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2021 και με τη συμμετοχή της ΕΣΑμΕΑ.⁹ Παρότι η κατάσταση διαφοροποιείται σημαντικά σε κάθε πανεπιστημιακό ίδρυμα, όπως συμπεραίνεται από τις τοποθετήσεις των εκπροσώπων των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων στην εν λόγω ημερίδα, γενικά καταγράφεται πρόοδος σε όλα τα ιδρύματα αναφορικά με την πρόσβαση των φοιτητών/τριών με αναπηρία, η οποία έχει βελτιωθεί αισθητά μέσω της υλοποίησης των επιχειρησιακών προγραμμάτων του ΕΣΠΑ. Ωστόσο, πολλές είναι οι ελλείψεις και τα εμπόδια που παραμένουν, ενώ διαπιστώνεται ότι οι βασικές βελτιώσεις που έχουν συντελεστεί, αφορούν στο μεγαλύτερο μέρος τους το κομμάτι της φυσικής προσβασιμότητας και ιδίως στα άτομα που κινούνται με αμαξίδιο.

Ειδικότερα ορισμένα βασικά προβλήματα που αναφέρθηκαν είναι τα εξής:

⁸ Στοιχεία Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC) 2021, Ελληνική Στατιστική Αρχή/ Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

⁹ Βλ. Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2022). Ετήσια Έκθεση Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας για το 2021. Διαθέσιμη στο: <https://www.paratiritirioanapirias.gr/storage/app/uploads/public/632/9c1/739/6329c1739d9dc741766847.pdf>

- Ελλιπής κατάρτιση του εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας.
- Αρνητικές αντιλήψεις για την αναπηρία στις εμπλεκόμενες ομάδες και έλλειμα κουλτούρας προσαρμογής στις ανάγκες των φοιτητών με αναπηρία.
- Απροθυμία/φόβος των ίδιων φοιτητών με αναπηρία να ζητήσουν βοήθεια λόγω στιγματισμού και δυσπιστίας.
- Έλλειψη φυσικής προσβασιμότητας λόγω παλαιότητας κτιρίων και υποδομών (συνήθως η προσβασιμότητα περιορίζεται σε τοποθέτηση ραμπών και αναβατορίων) και συνεχής αλλαγή προδιαγραφών που υπάρχουν σε επίπεδο προσβασιμότητας.
- Έλλειψη περιβαλλοντικής προσβασιμότητας ειδικά σε περιφερειακά τμήματα και νησιωτικές περιοχές.
- Μεγαλύτερα προβλήματα προσβασιμότητας στις εργαστηριακές σχολές (που αφορούν και στον εργαστηριακό εξοπλισμό, βλ. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο, Πολυτεχνείο Κρήτης κ.ά.).
- Μεγαλύτερα προβλήματα προσβασιμότητας στα άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες.
- Προβλήματα με τη μεταφορά και μετακίνηση των φοιτητών/τριών, από και προς το ίδρυμα αλλά και εντός του πανεπιστημιακού campus.
- Έλλειψη κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού και ψηφιακών εργαλείων
- Έλλειψη σταθερού ανθρώπινου δυναμικού (προσλαμβάνονται μέσω ΕΣΠΑ) για την υποστήριξη των δομών και υπηρεσιών προς τους/τις φοιτητές/τριες με αναπηρία.
- Έλλειψη συγκροτημένου νομοθετικού πλαισίου για την προσβασιμότητα των πανεπιστημίων.
- Δυσκολία καταγραφής των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας με αναπηρία λόγω GDPR.

Σημαντικό πρόβλημα το οποίο επισημαίνεται συνεχώς από την ΕΣΑμΕΑ αλλά και από τον Συνήγορο του Πολίτη (ΣτΠ), αποτελεί η γραφειοκρατική δυστοκία που καλούνται να αντιμετωπίσουν κάθε χρόνο οι επιτυχόντες/ούσες των πανελλαδικών εξετάσεων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις. Οι σοβαρές καθυστερήσεις στην έκδοση της σχετικής εγκυκλίου για την υποβολή ηλεκτρονικού μηχανογραφικού δελτίου και η επακόλουθη καθυστέρηση στην ανακοίνωση των αποτελεσμάτων μπορεί να σημαίνει και την απώλεια του

πρώτου εξαμήνου διδασκαλίας για αρκετούς φοιτητές με αναπηρία/χρόνιες παθήσεις.¹⁰

Νομοθετικές εξελίξεις: Ν. 4957/2022 «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις»

Το καλοκαίρι του 2022, ψηφίστηκε ο ν. 4957/2022 «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις». Σύμφωνα με την γνώμη και τις προτάσεις που κατέθεσε η ΕΣΑμεΑ κατά τη διαδικασία διαβούλευσης του σχεδίου νόμου,¹¹ το νομοσχέδιο αξιολογήθηκε θετικά από τον φορέα μας, καθώς κινήθηκε προς τη σωστή κατεύθυνση αναφορικά με τη συμπερίληψη των φοιτητών/τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις δραστηριότητες των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ), καθώς και ως προς την άρση των υφιστάμενων εμποδίων για την απρόσκοπτη άσκηση του έργου του διδακτικού, διοικητικού και λοιπού προσωπικού με αναπηρία.

Οι προτάσεις της ΕΣΑμεΑ επί του σχεδίου νόμου εστίαζαν: α) στην περαιτέρω αναρμόνιση της χρησιμοποιούμενης ορολογίας με αυτή της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, β) στη συμπερίληψη του καθολικού σχεδιασμού και των πολλαπλών εκφάνσεων της προσβασιμότητας, και γ) στην ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ της Επιτροπής Ισότιμης Πρόσβασης ατόμων με αναπηρία ή/και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες με τις ήδη υφιστάμενες μονάδες, επιτροπές, κέντρα και εργαστήρια των ΑΕΙ, καθώς και με τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία προκειμένου να διαχυθεί η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας στο σύνολο των δραστηριοτήτων των ΑΕΙ. Σε ανάλογο πνεύμα, κινήθηκαν και οι προτάσεις της Εθνικής Αρχής

¹⁰ Βλ. Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2022). Ετήσια Έκθεση Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας για το 2021. Διαθέσιμη στο: <https://www.paratiritirioanapirias.gr/storage/app/uploads/public/632/9c1/739/6329c1739d9dc741766847.pdf>

¹¹ ΕΣΑμεΑ (2022, Ιούνιος 8). Δημόσια διαβούλευση επί του σχεδίου νόμου με τίτλο «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία και άλλες διατάξεις: η απάντηση της Ε.Σ.Α.μεΑ. Επιστολή προς την Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων. Διαθέσιμη στο: <http://139.144.147.121/our-actions/ypdbmth/5722-dimosia-diabouleysi-epi-toy-sxedioy-nomoy-me-titlo-neoi-orizontes-sta-anotata-ekpaideytika-idrymata-enisxysi-tis-poiotitas-tis-leitourgikotitas-kai-tis-syndesis-ton-aei-me-tin-koinonia-kai-alles-diataxeis-i-apantisi-tis-e-s-a-mea>

Προσβασιμότητας¹² με στόχο την πλήρη εναρμόνιση του νομοσχεδίου με τις προβλέψεις της Σύμβασης και του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.

Κατόπιν της θετικής ανταπόκρισης του Υπουργείου σε αυτές τις προτάσεις, το ψηφισθέν νομοσχέδιο συμπεριέλαβε σημαντικές προβλέψεις αναφορικά με την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα, στον ν. 4957/2022, προβλέπονται μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

- Τήρηση της προάσπισης της ίσης μεταχείρισης μεταξύ των φύλων, της μη διάκρισης, του καθολικού σχεδιασμού σε κάθε τομέα της αρμοδιότητας ή δραστηριοποίησής τους (άρθρο 3).
- Μέριμνα του Πρύτανη για τη λήψη μέτρων που διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση του διδακτικού προσωπικού, ερευνητικού, διοικητικού και λοιπού προσωπικού με αναπηρία στους χώρους του ΑΕΙ, καθώς και την πρόσβαση των φοιτητών με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη διδασκαλία και την έρευνα και όλες τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται εντός της ακαδημαϊκής κοινότητας (άρθρο 15).
- Θεσμοθέτηση της δυνατότητας εισήγησης του Συμβουλίου Φοιτητών προς τα όργανα διοίκησης του ΑΕΙ για τη λήψη μέτρων με στόχο την ισότιμη πρόσβαση φοιτητών με αναπηρία και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις υποδομές, φυσικές και ψηφιακές, και τον εξοπλισμό, στην πληροφόρηση και επικοινωνία, στις εκπαιδευτικές και ερευνητικές διαδικασίες και δραστηριότητες, στις διαδικασίες αξιολόγησης, στο εκπαιδευτικό, συμβατικό και ψηφιακό, υλικό και στις υπηρεσίες υποστήριξης του ΑΕΙ (άρθρο 43).
- Υποχρέωση να λαμβάνεται υπόψη από τη Σύγκλητο η προσβασιμότητα των φυσικών και ψηφιακών υποδομών και υπηρεσιών στη διαμόρφωση της απόφασής για ίδρυση πανεπιστημιακού μουσείου (άρθρο 60).
- Εφαρμογή εναλλακτικών μεθόδων για την αξιολόγηση φοιτητών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (άρθρο 66).
- Εξασφάλιση της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κατά την οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με

¹² Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας (2022, Ιούνιος 2017). Απόψεις της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας επί του ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ με τίτλο «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις». Επιστολή προς την Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων. Διαθέσιμη στο: <https://amea.gov.gr/accessibility/education/3>

μεθόδους εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (άρθρο 67) και υποχρέωση προσβασιμότητας αναφορικά με την ηλεκτρονική πλατφόρμα που τηρούν τα ΑΕΙ μέσω της οποίας παρέχονται υπηρεσίες ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (άρθρο 68).

- Υποχρέωση ενσωμάτωσης στον κανονισμό πρακτικής άσκησης περιγραφής του τρόπου με τον οποίο διευκολύνονται οι φοιτητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κατά τη διεξαγωγή της πρακτικής άσκησης (άρθρο 69) και εκπόνηση σχεδίων ασφάλειας, ειδοποίησης και διαφυγής ατόμων με αναπηρία από τους χώρους του ΑΕΙ σε έκτακτες καταστάσεις με αρμοδιότητα της Μονάδας Ασφάλειας και Προστασίας των ΑΕΙ (άρθρο 207).
- Σύσταση μονάδας ισότιμης πρόσβασης ατόμων με αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (άρθρο 209).
- Καθορισμός της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία ως μια από τις αρμοδιότητες της Μονάδας Ψηφιακής Διακυβέρνησης (άρθρο 210).
- Κατάρτιση και υλοποίηση από τα ΑΕΙ σχεδίου ισότιμης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην ανώτατη εκπαίδευση (άρθρο 226).
- Παρακολούθηση από την Υπηρεσία Στρατηγικού Σχεδιασμού της προόδου υλοποίησης του σχεδίου ισότιμης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, το οποίο καταρτίζει η Επιτροπή Ισότιμης Πρόσβασης Ατόμων με Αναπηρία και Ατόμων με Ειδικές Εκπαιδευτικές ανάγκες (άρθρα 216 και 220).
- Συμπερίληψη θεμάτων σχετικά με την υποστήριξη φοιτητών με αναπηρία ή εκπαιδευτικές ανάγκες στον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του ΑΕΙ (άρθρο 223).
- Συμπερίληψη στρατηγικής για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο στρατηγικό σχέδιο του κάθε ΑΕΙ (άρθρο 224).
- Διάθεση χρηματικού ποσού για την υλοποίηση δράσεων του σχεδίου ισότιμης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία από τον ΕΛΚΕ των ΑΕΙ (άρθρο 237).

Γνωμοδότηση Πρωτοβουλίας της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας (ΕΑΠ) για την ισότιμη πρόσβαση ατόμων με αναπηρία στην Ανώτατη Εκπαίδευση¹³

¹³ Διαθέσιμη στο: <https://www.amea.gov.gr/accessibility>

Στη Γνωμοδότηση Πρωτοβουλίας της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας (ΕΑΠ) για την ισότιμη πρόσβαση ατόμων με αναπηρία στην Ανώτατη Εκπαίδευση διαπιστώνεται ότι,

«τα τελευταία χρόνια, η πλειονότητα των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας, υλοποίησαν παρεμβάσεις για τη βελτίωση των υφιστάμενων υποδομών τους. Κλασικό παράδειγμα είναι η δημιουργία «ραμπών» και «σκαφών» πρόσβασης σε κτίρια ή πεζοδρόμια, παρεμβάσεις οι οποίες όμως δεν επαρκούν για τη διασφάλιση της καθολικής προσβασιμότητας και της ισότιμης και κατά το δυνατόν αυτόνομης διακίνησης και συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην ακαδημαϊκή κοινότητα με σημαντικότερο έλλειμμα τη διασφάλιση της κατακόρυφης πρόσβασης κυρίως σε παλαιότερα κτίρια χωρίς ανελκυστήρες ή διατηρητέα. Τα περισσότερα ΑΕΙ δεν διαθέτουν ολοκληρωμένη μελέτη προσβασιμότητας και πυρασφάλειας ούτε ενιαίο εγκεκριμένο σχέδιο φυσικής προσβασιμότητας και καθορισμένες διαδικασίες διαφυγής όλων των μελών με αναπηρία της ακαδημαϊκής κοινότητας (εκπαιδευόμενων, εκπαιδευτικών, εργαζομένων, κλπ.) από τις εγκαταστάσεις του ιδρύματος σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης».

Δεδομένου, λοιπόν, ότι στα περισσότερα ΑΕΙ υφίσταται μερική υποδομή για φυσική προσβασιμότητα, πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι βασικός στόχος κάθε σχεδιασμού πρέπει να είναι *«η δημιουργία «προσβάσιμης αλυσίδας» που θα διασφαλίζει την αυτόνομη, ασφαλή και συνεχή κίνηση των ατόμων με αναπηρία και γενικότερα των εμποδιζόμενων ατόμων»*¹⁴.

Σε συνέχεια των νομοθετικών ρυθμίσεων του ν. 4957/2022, στην διαμόρφωση των οποίων συμμετείχε εποικοδομητικά η Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας (ΕΑΠ), και προκειμένου να διευκολύνει την υλοποίηση των σχετικών προβλέψεων, η ΕΑΠ, επισημαίνει στην Γνωμοδότηση μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

- την ανάγκη για άμεση σύσταση και λειτουργία σε κάθε ΑΕΙ της Επιτροπής Ισότιμης Πρόσβασης Ατόμων με Αναπηρία και Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες που προβλέπεται στον ν. 4975/2022,
- την αναγκαιότητα το Σχέδιο ισότιμης πρόσβασης κάθε ΑΕΙ να στοχεύει στη διασφάλιση της καθολικής προσβασιμότητας στο πνεύμα των άρθρων 9 και 24 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με

¹⁴ Βλ. Γνωμοδότηση Πρωτοβουλίας της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας (ΕΑΠ) για την ισότιμη πρόσβαση ατόμων με αναπηρία στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Αναπηρίες, επιπλέον των παρεμβάσεων φυσικής προσβασιμότητας των βασικών υποδομών (αίθουσες, αμφιθέατρα, εργαστήρια, βιβλιοθήκες, διοικητικοί χώροι, αύλειοι χώροι, κ.λπ.),

- τον εμπλουτισμό του Εσωτερικού Κανονισμού κάθε Ιδρύματος με τις σχετικές προβλέψεις,
- την αναγκαιότητα αποτύπωσης της υφιστάμενης κατάστασης, με τις ελλείψεις που εμποδίζουν την αυτόνομη διακίνηση των ατόμων με αναπηρία, και σύνταξη μελετών με προτάσεις λύσεων σχεδιαστικής ανανέωσης, διορθωτικών ή/και νέων παρεμβάσεων των υποδομών, καθώς και τρόπων βελτίωσης της διαδικασίας διαφυγής ατόμων με αναπηρία σε έκτακτη ανάγκη, βάσει των πιο σύγχρονων κανονισμών,
- την ύψιστη σημασία της παρακολούθησης της συντήρησης και της ομαλής λειτουργίας των αναγκαίων παρεμβάσεων προσβασιμότητας επί των υποδομών, την οποία οι υφιστάμενες δομές κάθε ΑΕΙ (π.χ. Τεχνικές Υπηρεσίες, Γραφεία Τεχνικού Ασφαλείας, κ.λπ.) πρέπει να εντάξουν στον προγραμματισμό των τακτικών ενεργειών τους,
- την ανάγκη εξοικείωσης με τις ανάγκες και δυνατότητες των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις όλου του εκπαιδευτικού και λοιπού προσωπικού και των εθελοντών της ακαδημαϊκής κοινότητας μέσω κατάλληλων σεμιναρίων επιμόρφωσης ή τηλε-κατάρτισης που πρέπει να αναπτυχθούν σε συνεργασία με το αναπηρικό κίνημα,
- την μέριμνα από την μεριά των γραφείων διασύνδεσης των ΑΕΙ ώστε οι φοιτητές με αναπηρία ή χρόνια πάθηση να αποκτούν εμπειρίες πραγματικών συνθηκών εργασίας και να έχουν πρόσβαση σε πρακτική εξάσκηση με σεβασμό, και την διασφάλιση της εμπλοκής των εργοδοτών σε αυτού του είδους τις πρωτοβουλίες,
- την ενίσχυση των δομών Κοινωνικής Μέριμνας κάθε Ιδρύματος ώστε να διευκολυνθεί η παραγωγή προσβάσιμων συγγραμμάτων, η μετακίνηση από και προς το Ίδρυμα φοιτητών με αναπηρία, κυρίως χρηστών αναπηρικών αμαξιδίων, η διαχείριση έκτακτων περιστατικών, η ανάπτυξη εξατομικευμένων Σχεδίων Δράσης για φοιτητές που παρουσιάζουν εκπαιδευτικές- ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, κ.λπ.,
- την ανάγκη λειτουργίας Γραφείων Συμβουλευτικής και Ψυχολογικής/εξατομικευμένης/ομαδικής υποστήριξης, την ανάπτυξη υπηρεσιών τηλε-συμβουλευτικής σε φοιτητές που δυσκολεύονται να προσέλθουν στη σχετική Υπηρεσία, την υποστήριξη της συμμετοχής φοιτητών με αναπηρία ή

χρόνια πάθηση σε προγράμματα άθλησης και φυσικής αγωγής ή/και προγράμματα πραγμάτωσης καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων, κ.λπ.,

- την συμπερίληψη στους εσωτερικούς κανονισμούς των Ιδρυμάτων του τρόπου αναγνώρισης, καθώς και των υποχρεώσεων των εθελοντών φοιτητών, αλλά και της κατάρτισής τους σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας,
- την άμεση ολοκλήρωση της προβλεπόμενης από το Εθνικό Σχέδιο Δράσης (Στόχος 12, Δράση 7) καταγραφής και κοστολόγησης των συνολικών αναγκών βελτίωσης προσβασιμότητας, με στόχο την αποτελεσματική εφαρμογή των Σχεδίων Προσβασιμότητας το ταχύτερο δυνατόν.

Νομικές και Πολιτικές Δεσμεύσεις

Από το 2019, χρονιά κατά την οποία το ελληνικό κράτος εξετάστηκε από την Επιτροπή, μέχρι και σήμερα, έχουν προκύψει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τη χώρα. Ειδικότερα, πρώτη δέσμευση αποτελούν οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής που προέκυψαν ύστερα από τον εποικοδομητικό διάλογο που είχε η Επιτροπή με την αντιπροσωπία του ελληνικού κράτους. Δεύτερη δεσμευτική δράση αποτελεί το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία που δημοσιεύθηκε το 2020 και περιλαμβάνει τις δράσεις που σχεδιάζει να υλοποιήσει το ελληνικό κράτος ως προς την προάσπιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Τέλος, στο επίπεδο των υπουργείων, προκύπτουν δεσμεύσεις από τα τομεακά Σχέδια Δράσης (π.χ. Ετήσιο Σχέδιο Δράσης 2022 του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων). Το περιεχόμενο αυτών των δεσμευτικών δράσεων απεικονίζονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 1. Αντιστοίχιση των συστάσεων της Επιτροπής των Η.Ε. με τους στόχους και δράσεις του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Συστάσεις Επιτροπής CRPD	Στόχοι και Δράσεις στο Εθνικό Σχέδιο για τα Δικαιώματα των Ατόμων με αναπηρία	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Παιδείας & Θρησκευμάτων 2022
Συνεκτική στρατηγική για τη συμπεριληπτική εκπαίδευση στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα	Στόχος 12: Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους	Στόχος 3 «Εθνική Στρατηγική για την Ανώτατη Εκπαίδευση - Για ένα Αναβαθμισμένο» Δράση 3.9 Εθνική Στρατηγική για τα Άτομα με Αναπηρία
	Υπο-Στόχος 12.1. Αναπτύσσουμε και υλοποιούμε Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε μία ποιοτική, συμπεριληπτική/ενταξιακή εκπαίδευση.	
Υπο-Στόχος 12.2. Αναθεωρούμε το νομοθετικό πλαίσιο για την εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία με έμφαση στη συμπεριληπτική/ενταξιακή εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες.		
Στόχος 12: Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους		
Διασφάλιση της προσβασιμότητας των πανεπιστημιακών περιβαλλόντων σύμφωνα με τις αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού	Υπο-Στόχος 12.7: Διασφαλίζουμε την ισότιμη μεταχείριση όλων των φοιτητών με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	

<i>Ειδικά μέτρα εξατομικευμένης στήριξης</i>	Στόχος 12: Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους Υπο-Στόχος 12.7: <i>Διασφαλίζουμε την ισότιμη μεταχείριση όλων των φοιτητών με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση</i>	
<i>Προσβάσιμα και προσαρμοσμένα εκπαιδευτικά υλικά & Συμπεριληπτικά προγράμματα σπουδών</i>	Στόχος 12: Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους	
	Υπο-Στόχος 12.7: <i>Διασφαλίζουμε την ισότιμη μεταχείριση όλων των φοιτητών με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση</i>	

Αξιολογώντας την πορεία υλοποίησης των δεσμεύσεων

Όπως προκύπτει από την ανάλυση του Παρατηρητηρίου, στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία έχουν ληφθεί υπόψη οι Συστάσεις της Επιτροπής σχετικά με την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ωστόσο, αφενός σημειώνονται καθυστερήσεις στην υλοποίηση των προβλεπόμενων δράσεων αφετέρου χρειάζεται να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση και να ενταθούν οι προσπάθειες από τη μεριά του Υπουργείου σε συγκεκριμένους Υπο-Στόχους.

Η σύσταση της Επιτροπής προς τη χώρα να υιοθετήσει και να εφαρμόσει μια συνεκτική στρατηγική για τη συμπεριληπτική εκπαίδευση στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα έχει ενσωματωθεί στο ΕΣΔ, αποτελώντας τον πρώτο Υπο-Στόχο (12.1). Πιο συγκεκριμένα, ο υπο-στόχος 12.1 «Ανάπτυξη και υλοποίηση Στρατηγικού Σχεδίου Δράσης για την ισότιμη πρόσβαση των ΑμεΑ σε μία ποιοτική, συμπεριληπτική/ενταξιακή εκπαίδευση» που σύμφωνα με το προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα θα λάμβανε χώρα τον Οκτώβριο

του 2020, βάσει της ενημέρωσης που είχε η ΕΣΑμεΑ έχει ήδη ολοκληρωθεί. Ωστόσο, το διαμορφωμένο Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης, δεν είναι προσβάσιμο στους πολίτες, στα άτομα με αναπηρία και στις αντιπροσωπευτικές τους οργανώσεις, ούτε έχει δημοσιευτεί σε επίσημη ιστοσελίδα της κυβέρνησης. Παρότι στον υπο-στόχο 12.1 αναφέρεται η «διενέργεια καμπάνιας ενημέρωσης για το Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης και τα επιμέρους έργα και ενέργειες που υλοποιούνται», και πράγματι υπήρξαν ορισμένα σχετικά δημοσιεύματα στον τύπο, διαπιστώνεται έντονη εσωστρέφεια του φορέα, συνέπειας της οποίας είναι και η απουσία διαβούλευσης και με την ΕΣΑμεΑ και τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία αναφορικά με την εξειδίκευση του στρατηγικού σχεδίου.

Όμως, σημαντική και ιδιαίτερα θετική εξέλιξη κατά το διάστημα αναφοράς υπήρξε η ψήφιση του ν. 4957/2022 «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις» που έλαβε χώρα το καλοκαίρι του 2022, η οποία σε μεγάλο βαθμό θωρακίζει σε θεσμικό επίπεδο την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Σύμφωνα με την ΕΣΑμεΑ, ο Ν. 4957/2022 κινήθηκε προς τη σωστή κατεύθυνση αναφορικά με τη συμπερίληψη των φοιτητών/τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις δραστηριότητες των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ), καθώς και προς την άρση των υφιστάμενων εμποδίων για την απρόσκοπτη άσκηση του έργου του διδακτικού, διοικητικού και λοιπού προσωπικού με αναπηρία. Σημαντικό βήμα ως προς την εναρμόνιση του νόμου με τις διατάξεις της Σύμβασης, αποτέλεσε η διαδικασία διαβούλευσης του Νομοσχεδίου όπου μεταξύ άλλων η ΕΣΑμεΑ, καθώς και η Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας, υπέβαλλαν προτάσεις που ενσωματώθηκαν στον Νόμο σε σημαντικό βαθμό.

Σύμφωνα και με Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης, παρότι σε αρκετές δράσεις έχουν παρέλθει οι καταληκτικές ημερομηνίες, οι αναφερόμενες δράσεις δεν έχουν ολοκληρωθεί. Παρότι, λοιπόν διασφαλίζεται στο επίπεδο της νομοθεσίας η ισότιμη πρόσβαση των φοιτητών με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, δεν έχουν ακόμα ολοκληρωθεί σημαντικές δράσεις οι οποίες θα καταστήσουν υλοποιήσιμη την νέα νομοθεσία. Ειδικότερα, σύμφωνα και με την Γνωμοδότηση Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας, σημαντική

εκκρεμότητα αποτελεί η εξειδίκευση των υφιστάμενων οδηγιών σχεδιασμού / προδιαγραφών προσβασιμότητας για τις υποδομές της Ανώτατης Εκπαίδευσης και τη διαφυγή ατόμων με αναπηρία σε έκτακτες περιπτώσεις.

Αναφορικά με την **ισότιμη εργασιακή μεταχείριση των εκπαιδευτικών με αναπηρία** οι διατάξεις του ν. 4957/2022, αποτελούν θετική εξέλιξη, καθώς μεταξύ άλλων προβλέπουν: *Την υποχρέωση τήρησης της προάσπισης της ίσης μεταχείρισης, της μη διάκρισης και του καθολικού σχεδιασμού σε κάθε τομέα της αρμοδιότητας ή δραστηριοποίησής των Τριτοβάθμιων Ιδρυμάτων, προκειμένου να διασφαλίζουν για το διδακτικό, διοικητικό και λοιπό προσωπικό (και τους φοιτητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες) την προσβασιμότητα των υποδομών, των υπηρεσιών, φυσικών και ψηφιακών, του εξοπλισμού και του εκπαιδευτικού υλικού (άρθρο 3), καθώς και την μέριμνα του Πρύτανη για τη λήψη μέτρων που διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση του διδακτικού προσωπικού, ερευνητικού, διοικητικού και λοιπού προσωπικού με αναπηρία στους χώρους του Α.Ε.Ι. (άρθρο 15).*

Με τον ίδιο νόμο (ν. 4957/2022) θεσμοθετείται η **Μονάδα Ισότιμης Πρόσβασης ατόμων με αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες**, η οποία συνιστά διοικητική δομή σε κάθε Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, ενώ το επίπεδο και η διοικητική διάρθρωσή της, καθορίζονται στον Οργανισμό του Ιδρύματος (Άρθρο 209). Σύμφωνα ωστόσο με την Γνωμοδότηση της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας, εκκρεμεί η ολοκλήρωση της καταγραφής και κοστολόγησης των συνολικών αναγκών βελτίωσης της προσβασιμότητας ανά Ίδρυμα (γνωμοδότηση), η οποία αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για τον αποτελεσματικό σχεδιασμό και την υλοποίηση Σχεδίων Προσβασιμότητας (βλ. και Άρθρο 226 του ν. 4957/2022).

Η προβλεπόμενη στο ΕΣΔ επιτροπή 'Προσβασιμότητας και Στήριξης Ατόμων με Αναπηρία' σε κάθε ΑΕΙ, θεσμοθετείται επίσης με τον ν. 4957/2022 και ειδικότερα με το άρθρο 220 αυτού. Συγκεκριμένα το άρθρο 220 του ν. 4957/2022, ορίζει την συγκρότηση **Επιτροπής Ισότιμης Πρόσβασης Ατόμων με Αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες**, που αποτελεί συμβουλευτικό όργανο του Α.Ε.Ι. και έχει ως αποστολή την υποβολή εισηγήσεων στα αρμόδια όργανα για τη χάραξη και την εφαρμογή της πολιτικής ισότιμης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στην εν λόγω Επιτροπή προβλέπεται η συμμετοχή ατόμων με αναπηρία από τα μέλη Διδακτικού

*Ερευνητικού Προσωπικού (Δ.Ε.Π.) αλλά και εκπροσώπου των φοιτητών, που επίσης ορίζεται κατά προτίμηση να είναι άτομο με αναπηρία. Η πρόβλεψη αυτή εκπληρώνει εν μέρει και τον υπό -στόχο 12 του Στόχου 12 του ΕΣΔ «**Αναδεικνύουμε τη φωνή των μαθητών και φοιτητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες**».*

Ως αρμοδιότητα της Επιτροπή Ισότητας Πρόσβασης Ατόμων με Αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, προβλέπεται και η **κατάρτιση και υποβολή προς έγκριση στον Πρύτανη του Α.Ε.Ι. σχεδίου ισότιμης πρόσβασης** ατόμων με αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες του Α.Ε.Ι., στο οποίο περιλαμβάνονται τα τεχνικά και μη μέτρα ισότιμης πρόσβασης που προτείνονται και το χρονοδιάγραμμα εφαρμογής τους, καθώς και εισηγήσεις για τη βελτίωση αυτού.

Η υλοποίηση δράσεων και προγραμμάτων καθολικής προσβασιμότητας των Πανεπιστημίων είναι περισσότερο από επιτακτική και αναγκαία καθώς τα περισσότερα τριτοβάθμια ιδρύματα παρότι τα τελευταία χρόνια υλοποίησαν παρεμβάσεις για τη βελτίωση των υφιστάμενων υποδομών τους, αυτές δεν επαρκούν για τη διασφάλιση της καθολικής προσβασιμότητας και της ισότιμης και κατά το δυνατόν αυτόνομης διακίνησης και συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην ακαδημαϊκή κοινότητα. Σε αυτήν την κατεύθυνση, η μοναδική δράση στην οποία γίνεται αναφορά στην «Έτήσια έκθεση Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία» αποτελεί υποέργο του έργου «Στρατηγική Αριστείας, Καινοτομίας και Εκσυγχρονισμού των Πανεπιστημίων» και αφορά στον Ψηφιακό Μετασχηματισμό του Εθνικού Δικτύου των Ελληνικών Βιβλιοθηκών. Το υποέργο, μεταξύ άλλων, εστιάζει στην ανάπτυξη ακουστικών, ηλεκτρονικών βιβλίων για τα άτομα με αναπηρία και διάδοσή τους μέσω του Εθνικού Δικτύου Ελληνικών Βιβλιοθηκών. Όπως σημειώνεται στην Έκθεση, πρόκειται για δράση, που υλοποιήθηκε επιπλέον όσων είχαν προβλεφθεί στο ΕΣΔ.

Η δράση «**Ενσωματώνουμε την δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και την ενταξιακή διάσταση στα προγράμματα σπουδών των Πανεπιστημίων με στόχο την εκπαίδευση, μετεκπαίδευση και ενημέρωση σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο εκπαιδευτικών, ψυχολόγων και συναφών επαγγελματιών**», καθότι έχει ενσωματωθεί στον Στόχο 12 του ΕΣΔ ως διαρκής δράση, δεν προβλέπει συγκεκριμένο χρόνο ολοκλήρωσης, ενώ

επίσης δεν προβλέπονται συγκεκριμένες ενέργειες και διαδικασίες για την υλοποίηση της δέσμευσης. Στην «Ετήσια έκθεση Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία» δεν υπάρχει κάποια σχετική αναφορά.

Αναφορικά με την δράση **«Συνδέουμε τους φοιτητές με αναπηρία με την αγορά εργασίας και καθιερώνουμε σχετική συμβουλευτική/υποστηρικτική λειτουργία (mentoring)»**, όπως επισημαίνεται και στη γνωμοδότηση της Εθνικής Αρχής Προβασιμότητας, στο πλαίσιο της φοιτητικής μέριμνας και των υπηρεσιών υποστήριξης των φοιτητών λειτουργεί στα ΑΕΙ ως θεσμός η συμβουλευτική φοιτητών για την παροχή δωρεάν συμβουλευτικής και ψυχολογικής στήριξης των φοιτητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ωστόσο, τα στελέχη των γραφείων διασύνδεσης δεν προκύπτει ότι έχουν λάβει κατάρτιση σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας, ώστε να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται τις πραγματικές ανάγκες των ατόμων αυτών, γεγονός που δυσχεραίνει την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών στην προώθηση των ατόμων με αναπηρία στην εργασία.

Ειδικές Συστάσεις

- Επέκταση του πεδίου εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης και μη διάκρισης κατά τον ν.4443/2016 (ΦΕΚ Α' 232) και σε άλλους τομείς πέραν της απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης.
- Εκπόνηση Σχεδίου Δράσης για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με ενεργή εμπλοκή της ΕΣΑμεΑ και των λοιπών φορέων του αναπηρικού κινήματος.
- Ανάπτυξη ολοκληρωμένου συστήματος για την συστηματική και διαχρονική συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων για την προσβασιμότητα των ΑΕΙ, τους φοιτητές και τα μέλη του προσωπικού των ΑΕΙ με αναπηρία.
- Εμπλουτισμός των κριτηρίων αξιολόγησης της ποιότητας των ΑΕΙ με περισσότερους δείκτες σχετικά με την καθολική προσβασιμότητα και την ισότιμη φοίτηση των ατόμων με αναπηρία, σε εναρμόνιση με τον στόχο 4 της Agenda 2030.
- Άμεση ολοκλήρωση της καταγραφής και κοστολόγησης των αναγκαίων παρεμβάσεων καθολικής προσβασιμότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση και ανάπτυξη σχετικών μελετών προσβασιμότητας σε κάθε ΑΕΙ.

- Ενσωμάτωση ενότητας σχετικής με την αναπηρία (δικαιώματα, ανάγκες, καθολικός σχεδιασμός, κ.λπ.) σε όλα τα προγράμματα σπουδών τόσο των Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών όσο και των Τεχνολογικής κατεύθυνσης Σπουδών, καθώς και στα Μεταπτυχιακά μαθήματα.
- Επιμόρφωση /κατάρτιση του υφιστάμενου εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού όλων των ΑΕΙ της χώρας στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, στον καθολικό σχεδιασμό και στα ζητήματα προσβασιμότητας.
- Λειτουργία σε όλα τα ΑΕΙ συμβουλευτικής/υποστηρικτικής υπηρεσίας (mentoring) για φοιτητές με αναπηρία ή χρόνια πάθηση.
- Επικαιροποίηση του στόχου 12 του ΕΣΔ με έμφαση στην επέκταση των προβλέψεων/προγραμμάτων/δράσεων και της διαθέσιμης υποστήριξης προς τους μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Να αναπτυχθούν δράσεις και προγράμματα με στόχο να διασφαλιστούν οι επιτυχείς μεταβάσεις των μαθητών με αναπηρία μεταξύ των εκπαιδευτικών βαθμίδων.
- Εξειδίκευση των υφιστάμενων οδηγίων σχεδιασμού/προδιαγραφών προσβασιμότητας για τις υποδομές της Ανώτατης Εκπαίδευσης και τη διαφυγή ατόμων με αναπηρία σε έκτακτες περιπτώσεις.
- Μέριμνα για τη δημιουργία αλυσίδων προσβασιμότητας με έμφαση και στην περιβαλλοντική προσβασιμότητα και στις μεταφορές/ μετακινήσεις των φοιτητών με αναπηρία ειδικά σε περιφερειακά τμήματα και νησιωτικές περιοχές.
- Εκπόνηση ερευνών για την διερεύνηση των καλών πρακτικών και των παραγόντων που διασφαλίζουν την ακαδημαϊκή εξέλιξη και τα εκπαιδευτικά επιτεύγματα των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Ενίσχυση των δομών και υπηρεσιών υποστήριξης των φοιτητών/τριών με αναπηρία με σταθερό και μόνιμο προσωπικό.
- Άμεση αντιμετώπιση της γραφειοκρατικής δυστοκίας που καλούνται να αντιμετωπίσουν κάθε χρόνο οι επιτυχόντες/ούσες των πανελλαδικών εξετάσεων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις και των σοβαρών καθυστερήσεων στην έκδοση της σχετικής εγκυκλίου για την υποβολή ηλεκτρονικού μηχανογραφικού δελτίου και της επακόλουθης καθυστέρησης στην ανακοίνωση των αποτελεσμάτων.
- Εκστρατείες ενημέρωσης του γενικού κοινού για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία στην ανώτατη εκπαίδευση και πρόκληση αλλαγών

στις αντιλήψεις και τις στάσεις του γενικού πληθυσμού απέναντι στην αναπηρία και στις δυνατότητες των ατόμων με αναπηρία.

- Θεσμοθέτηση αποτελεσματικού συστήματος προστασίας και αποκατάστασης των θυμάτων που αντιμετωπίζουν διακριτική μεταχείριση στην ανώτατη εκπαίδευση. Ειδικότερα πρέπει να ενισχυθούν οι διαδικασίες και οι μηχανισμοί υποβολής και διερεύνησης καταγγελιών για άνιση μεταχείριση των φοιτητών και του προσωπικού των ΑΕΙ με αναπηρία καθώς και η δυνατότητα εξωδικαστικής και δικαστικής προσφυγής των θυμάτων.

Οριζόντιες Συστάσεις

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα οριζόντιου ενδιαφέροντος, το οποίο συνδέεται με την εφαρμογή μιας ενιαίας και ολοκληρωμένης στρατηγικής για την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των ατόμων με αναπηρία στη χώρα, αφορά στην χρήση της γλώσσας και ειδικότερα στην ορολογία που ενσωματώνεται στους επίσημους, δημόσιους λόγους για την αναπηρία. Το ζήτημα αυτό αφορά στο σύνολο των πολιτικών και στην παραγωγή λόγου, προφορικού και γραπτού των κρατικών φορέων και στη νομοπαραγωγική διαδικασία. Η χρήση λανθασμένης γλώσσας βασίζεται στην για πολλά χρόνια επικράτηση του ιατροκεντρικού μοντέλου που προσεγγίζει την αναπηρία ως ασθένεια που χρήζει θεραπείας.

Προκειμένου να εμπεδωθεί η αλλαγή παραδείγματος και η μετάβαση στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, η ορθή χρήση της γλώσσας αποτελεί προϋπόθεση προς την κατεύθυνση αυτή, καθώς η γλώσσα αποτελεί κύριο διαμορφωτή της κουλτούρας, των κυρίαρχων στάσεων και αντιλήψεων για την αναπηρία.

Στο πλαίσιο της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία είναι συμπεριληπτική (inclusive language), καθώς δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές έννοιες για τα άτομα με αναπηρία προερχόμενες από εμπεδωμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Για το λόγο αυτό είναι αναγκαίο να εξαλειφθεί από τη νομοθεσία και γενικότερα τον γραπτό και προφορικό δημόσιο λόγο, η απαρχαιωμένη και μη συμβατή με τη δικαιωματική προσέγγιση ορολογία. Ως «Παρατηρητήριο» εργαζόμαστε

συστηματικά στο πεδίο της ορθής χρήσης της γλώσσας στη βάση της δικαιωματικής προσέγγισης. Με στόχο να διευκολύνουμε το έργο σας, παραθέτουμε στο Συνοδευτικό Αρχείο της παρούσας επιστολής (**Παράρτημα Ι**) τις βασικές αρχές της συμπεριληπτικής γλώσσας και συστάσεις ενδεδειγμένης ορολογίας όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία τόσο στον προφορικό, όσο και στον γραπτό λόγο. Το εν λόγω κείμενο βασίστηκε στις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (Disability-inclusive language guidelines) που δημοσίευσαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία (Disability Inclusion Strategy).

Ως οριζόντιο μέτρο που θα διευκολύνει σημαντικά την ορθή υλοποίηση των δεσμεύσεων προτείνεται η εκπαίδευση όλων των στελεχών της δημόσιας διοίκησης αλλά και των εποπτευόμενων φορέων των υπουργείων στην δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και στην σωστή εξυπηρέτηση των ατόμων με αναπηρία. Ως προς αυτό τον σκοπό, μπορεί να συνδράμει αποτελεσματικά το Ινστιτούτο της ΕΣΑμΕΑ (ΙΝ-ΕΣΑμΕΑ) που κατέχει την απαραίτητη τεχνογνωσία και το εξειδικευμένο προσωπικό ώστε να παρέχει μια ολοκληρωμένη εκπαίδευση στα ζητήματα της αναπηρίας.

Τέλος, με δεδομένη την κατευθυντήρια αρχή της Σύμβασης, «Τίποτα για εμάς χωρίς εμάς», όπως αυτή ορίζεται στο Άρθρο 4.3 και αποσαφηνίζεται περαιτέρω στο Γενικό Σχόλιο 7 της Επιτροπής,¹⁵ απαιτείται από κάθε φορέα άσκησης δημόσιας πολιτικής η συνεχής διαβούλευση και συνεργασία με τα ίδια τα άτομα με αναπηρία, ώστε αυτά να είναι παρόντα τόσο στη διαμόρφωση και παραγωγή των πολιτικών που τους αφορούν, όσο και στην παρακολούθηση της υλοποίησής τους. Μέσω της συνεχούς διαβούλευσης με τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις του αναπηρικού κινήματος και ιδιαίτερα με την τριτοβάθμια οργάνωσή τους, την ΕΣΑμΕΑ, μπορεί να εξασφαλιστεί η ουσιαστική συμπερίληψη των αναγκών των ατόμων με αναπηρία, στο σύνολο των πολιτικών που τους αφορούν.

¹⁵ UN CRPD Committee (2018). General Comment 7: on the participation of persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations, in the implementation and monitoring of the Convention. Διαθέσιμο στο:

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsnbHatvuFkZ%2bt93Y3D%2baa2piFYzWL.Bu0vA%2bBr7QovZhbuyqzjDN0plweYI46WXrjJ6aB3Mx4y%2fspT%2bQrY5K2mKse5zjo%2bfvBDVu%2b42R9iK1p>

Με εκτίμηση

Ο Πρόεδρος

Ο Γεν. Γραμματέας

Ι. Βαρδακαστάνης

Β. Κούτσιανος

Πίνακας Αποδεκτών:

- κ. Γ. Γεραπετρίτη, Υπουργό Επικρατείας
- κα Ν. Κεραμέως, Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων
- κ. Α Συρίγο, Υφυπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων

Συνημμένα:

Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2022) – Πρόσβαση σε ισότιμη, ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς Γ/θμια (Συνοδευτικό Αρχείο)

Προσβάσιμο αρχείο Microsoft Word (*.docx)

Το παρόν αρχείο ελέγχθηκε με το εργαλείο **Microsoft Accessibility Checker** και δε βρέθηκαν θέματα προσβασιμότητας. Τα άτομα με αναπηρία δε θα αντιμετωπίσουν δυσκολίες στην ανάγνωσή του.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΣΑμ.Ε.Α

ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΙΣΟΤΙΜΗ, ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥΣ Γ/ΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή: Η Δράση ΠΕ9 του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ.....	4
Ο Οδικός Χάρτης.....	4
Μεθοδολογία Υλοποίησης.....	4
Η δομή και το Περιεχόμενο του Οδικού Χάρτη.....	5
1 Το Πλαίσιο για την Αναπηρία και την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	7
1.1 Σύνταγμα της Ελλάδας	7
1.2 Η Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD) και το άρθρο 24 για την Εκπαίδευση.....	7
1.3 Οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό νομικό πλαίσιο (ν. 4488/2017).....	10
1.4 Κανονιστικό πλαίσιο Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ).....	12
1.5 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.....	14
1.6 Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων	15
1.7 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας-Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030».....	15
1.8 Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.....	17
1.9 Η ευρωπαϊκή στρατηγική για τα πανεπιστήμια	18
2 Οι Συστάσεις Προς τη Χώρα Από την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες	20
3 Το Δικαίωμα των Ατόμων με Αναπηρία σε Ισότητα, Ποιοτική και Χωρίς Αποκλεισμούς Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: Υφιστάμενη Κατάσταση.....	22
4 Στρατηγικές Δεσμεύσεις, Πολιτικές και Δράσεις της Ελληνικής Πολιτείας στο Πεδίο Αρμοδιοτήτων του Υπουργείου για την Υλοποίηση της Σύμβασης	33
4.1 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία... ..	34
4.2 Ετήσια Σχέδια Δράσης 2021 & 2022 του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	42
5 Κενά και Προκλήσεις για τον Πολιτικό Σχεδιασμό: Προτάσεις Πολιτικής, Οριζόντιες και Στοχευμένες Παρεμβάσεις για την Υλοποίηση των Συστάσεων ..	43

5.1	Ειδικές Συστάσεις.....	45
5.2	Οριζόντιες Συστάσεις.....	46
	Παράρτημα Ι: Συμπεριληπτική Γλώσσα για την Αναπηρία	49

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Η ΔΡΑΣΗ ΠΕ9 ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΣΑΜΕΑ.

Το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ., λαμβάνοντας υπόψη τον κρίσιμο ρόλο της τομεακής και περιφερειακής διάστασης των πολιτικών υλοποίησης της Σύμβασης, σχεδίασε και υλοποιεί κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο τη **δράση ΠΕ9**, με αντικείμενο την «Παροχή υποστήριξης στα επιμέρους σημεία αναφοράς (Υπουργεία και Περιφέρειες) για την ορθή εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής σε Κεντρικό και Περιφερειακό Επίπεδο».

Σκοπός της δράσης είναι να συνδράμει την πολιτεία στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης στη χώρα σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο μέσω της εξειδίκευσης της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, στα πεδία αρμοδιοτήτων των κεντρικών και επιμέρους σημείων αναφοράς.

Ο ΟΔΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

Βασική εκροή της δράσης αποτελεί το ανά χείρας κείμενο, που επιχειρεί να αποτελέσει έναν περιεκτικό Οδικό Χάρτη με συστάσεις, οδηγίες και κατευθύνσεις για την ορθή ενσωμάτωση και εφαρμογή των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής¹ και των απαιτήσεων της Σύμβασης, στο πεδίο των αρμοδιοτήτων του κάθε ωφελούμενου (Υπουργείο ή Περιφέρειας).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η γενική μεθοδολογική προσέγγιση για την εκπόνηση του «Οδικού Χάρτη» στη δράση αυτή, συνοψίζεται ως «**ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας**» (**disability mainstreaming**). Πρόκειται για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση βάσει της οποίας: τα **δικαιώματα, οι ανάγκες και οι εμπειρίες των ατόμων με αναπηρία συμπεριλαμβάνονται** ως αναπόσπαστο κομμάτι στον **σχεδιασμό, την εφαρμογή, την παρακολούθηση και αξιολόγηση πολιτικών και προγραμμάτων** (σε **όλους** τους **πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς τομείς**), έτσι που τα άτομα με αναπηρία να ωφελούνται εξίσου, και να **επιτυγχάνεται** η ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνία.

¹ Οι τελικές παρατηρήσεις είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών στην [αγγλική γλώσσα](#) αλλά και στην [ελληνική γλώσσα](#) όπως μεταφράστηκαν ύστερα από πρωτοβουλία της ΕΣΑμεΑ και του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της.

Η γενική αυτή προσέγγιση εξειδικεύεται σε τρεις διακριτές και αλληλεξαρτώμενες κατευθύνσεις.

- 1) Οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε κάθε δημόσια πολιτική, νομοθεσία, διοικητική διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα.
- 2) Θέσπιση και εφαρμογή στοχευμένων παρεμβάσεων ανά τομέα αρμοδιότητας με στόχο την άρση των εμποδίων και την ενδυνάμωση των ατόμων με αναπηρία.
- 3) Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στο επίπεδο λειτουργίας του φορέα/οργανισμού (οργανωτικά και διοικητικά θέματα, κατανόηση της δικαιωματικής προσέγγισης από τη διοίκηση και το προσωπικό κ.ά.)

Η μεθοδολογία υλοποίησης της δράσης περιλαμβάνει διαφορετικές τεχνικές έρευνας, όπως:

- έρευνα γραφείου,
- επεξεργασία διαθέσιμων στατιστικών δεδομένων και αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης ανά τομέα/περιφέρεια,
- επικοινωνία και λήψη ανατροφοδότησης από τα αρμόδια σημεία αναφοράς.

Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΟΔΙΚΟΥ ΧΑΡΤΗ

- Στην **πρώτη ενότητα** αποτυπώνεται το γενικό πλαίσιο που διέπει τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και πιο ειδικά στο πεδίο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Ειδικότερα, αντικείμενο της ενότητας αποτελούν οι νομικές και πολιτικές δεσμεύσεις της χώρας όπως αυτές απορρέουν: από το Σύνταγμα της Χώρας, την Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD)², τον ν. 4488/2017, το κανονιστικό πλαίσιο ΕΔΕΤ, τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας-Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030», την Agenda 2030, την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Πανεπιστήμια και άλλες Συμβάσεις και κανονισμούς της ΕΕ αναφορικά με το πεδίο ενδιαφέροντος του Υπουργείου.
- Στη **δεύτερη ενότητα** παρουσιάζονται οι Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με

² Εφεξής «Σύμβαση»

Αναπηρίες (2019)³ προς τη χώρα μας αναφορικά με την πρόοδο που έχει επιτευχθεί ως προς την υλοποίηση της Σύμβασης και ποια σημεία είναι εκείνα στα οποία πρέπει να δοθεί βαρύτητα/προτεραιότητα την επόμενη περίοδο αναφορικά με το πεδίο πολιτικής που εξετάζεται.

- Η **τρίτη ενότητα** παρουσιάζει συνοπτικά την υφιστάμενη κατάσταση αναφορικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία σε ισότιμη και ποιοτική τριτοβάθμια εκπαίδευση, επισημαίνοντας τα θετικά και τα αρνητικά σημεία. Η ενότητα, αποτυπώνει αφενός τις θετικές εξελίξεις και ρυθμίσεις που αφορούν τα πλαίσια άσκησης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και αφετέρου αναδεικνύει τα εμμένοντα εμπόδια και τις προκλήσεις που ανακύπτουν σε επίπεδο πολιτικού σχεδιασμού.
- Η **τέταρτη ενότητα** αποτυπώνει και αξιολογεί τις στρατηγικές δεσμεύσεις, τις πολιτικές και τις δράσεις της ελληνικής πολιτείας κατά την τρέχουσα περίοδο αναφορικά με την υλοποίηση των Συστάσεων της Επιτροπής στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου. Ειδικότερα εξετάζεται το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία⁴ καθώς και τομεακές στρατηγικές και σχέδια δράσης.
- Η **πέμπτη ενότητα** καταλήγει σε προτάσεις πολιτικής καθώς και σε οριζόντιες και στοχευμένες παρεμβάσεις για την υλοποίηση των συστάσεων, λαμβάνοντας υπόψη τα κενά και τις ελλείψεις σε επίπεδο δεσμεύσεων και δράσεων του Υπουργείου, όπως αποτυπώνονται στην ενότητα 4.

³ Εφεξής «Επιτροπή των ΗΕ»

⁴ Εφεξής «ΕΣΔ»

1 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1.1 Σύνταγμα της Ελλάδας

Με την παράγραφο 6 του Άρθρου 21 του Συντάγματος κατοχυρώνεται ότι: «Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας». Επιπροσθέτως, με την παράγραφο 4 του Άρθρου 16 αναγνωρίζεται ότι: «Όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια. Το Κράτος ενισχύει τους σπουδαστές που διακρίνονται, καθώς και αυτούς που έχουν ανάγκη από βοήθεια ή ειδική προστασία, ανάλογα με τις ικανότητές τους».

1.2 Η Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD) και το άρθρο 24 για την Εκπαίδευση

Η σημασία και ο αντίκτυπος της Σύμβασης, που κυρώθηκε από την ελληνική πολιτεία με τον ν. 4074/2012, στην πολιτική για την αναπηρία είναι καθοριστική. Η Σύμβαση αποτέλεσε τη θεσμική αποτύπωση της μεταστροφής παραδείγματος στα ζητήματα της αναπηρίας σηματοδοτώντας τη μετάβαση από την παρωχημένη ιατροκεντρική και φιλανθρωπική αντίληψη, στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Η Σύμβαση αναγνωρίζει τα άτομα με αναπηρία ως ενεργά υποκείμενα με πλήρη δικαιώματα και ελευθερίες και δεσμεύει τα κράτη να άρουν όλα τα εμπόδια που αυτά αντιμετωπίζουν ώστε να διασφαλιστεί και να προαχθεί η πλήρης υλοποίηση αυτών των δικαιωμάτων, χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς. Η Σύμβαση, πέραν του ότι επαναδιατυπώνει τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες υπό την οπτική των ατόμων με αναπηρία, διαφέρει επίσης από άλλες Συμβάσεις δικαιωμάτων ως προς το ότι αποδίδει ιδιαίτερα βαρύτητα στην εθνική εφαρμογή και την παρακολούθηση της πορείας υλοποίησής της από τα Κράτη-Μέλη.

Παρότι το δικαίωμα των ατόμων και παιδιών με αναπηρία σε ισότιμη, χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση έχει αναγνωριστεί τουλάχιστον από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 σε διεθνείς και ευρωπαϊκές διακηρύξεις πολιτικής (βλ. Παγκόσμια Διακήρυξη για την Εκπαίδευση για Όλους (1990), Πρότυποι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την Εξίσωση των Ευκαιριών για τα Άτομα με Αναπηρία (1993), Δήλωση και το Πλαίσιο Δράσης της Σαλαμάνκα (1994), Το πρώτο νομικά δεσμευτικό κείμενο που κατοχυρώνει ρητώς το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία σε ισότιμη, ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς (συμπεριληπτική) εκπαίδευση είναι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (2006).

Το **Άρθρο 24** της Σύμβασης, θεσμοθετεί το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία σε ισότιμη, ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση, δεσμεύοντας τα κράτη να δημιουργήσουν συμπεριληπτικά εκπαιδευτικά συστήματα σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης (προσχολική, πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια, επαγγελματική εκπαίδευση και δια βίου μάθηση), παρέχοντας παράλληλα τις κατευθυντήριες γραμμές για τη διαμόρφωση αυτού του συστήματος ώστε τα άτομα με αναπηρία να ασκούν το δικαίωμά τους σε ποιοτική εκπαίδευση, σε ισότιμη βάση με τους άλλους, χωρίς διακρίσεις.

Ειδικότερα, το άρθρο 24 απαγορεύει τον αποκλεισμό των ατόμων με αναπηρία από το γενικό εκπαιδευτικό σύστημα, και απαιτεί από τα Κράτη να εξασφαλίσουν ένα σύστημα συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, που αποσκοπεί:

- (α) στην πλήρη ανάπτυξη των ανθρώπινων δυνατοτήτων και στην αίσθηση αξιοπρέπειας και αυτοεκτίμησης, στην ενίσχυση του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου, τις θεμελιώδεις ελευθερίες και την ανθρώπινη ποικιλομορφία,
- (β) στην ανάπτυξη της προσωπικότητας, των ταλέντων και της δημιουργικότητας των ατόμων με αναπηρία, όπως επίσης και των διανοητικών και σωματικών ικανοτήτων, στο μέγιστο βαθμό,
- (γ) στη διευκόλυνση των ατόμων με αναπηρία προκειμένου να συμμετέχουν αποτελεσματικά σε μια ελεύθερη κοινωνία.

Προκειμένου να εξασφαλίσει ίσες ευκαιρίες για τα άτομα με αναπηρία, το άρθρο 24 επιτάσσει:

- Την παροχή υποστήριξης στο πλαίσιο του γενικού εκπαιδευτικού συστήματος.
- Την παροχή εξατομικευμένης στήριξης και την παροχή εύλογων προσαρμογών, όπου απαιτείται, ώστε να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα και η ποιότητα της εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρία.
- Τη διασφάλιση ότι τα άτομα με αναπηρία (ιδίως οι τυφλοί και οι κωφοί) είναι σε θέση να μαθαίνουν σχετικές δεξιότητες ζωής και κοινωνικές δεξιότητες, όπως γραφή Braille, εναλλακτική γραφή, δεξιότητες προσανατολισμού και κινητικότητας, τη νοηματική γλώσσα, και υπαγορεύει την προώθηση της γλωσσικής ταυτότητας των κωφών.
- Την απασχόληση των εκπαιδευτικών με αναπηρία, καθώς και την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.
- Την κατάρτιση των επαγγελματιών και του προσωπικού σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, έτσι ώστε να γνωρίζουν τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των ατόμων με αναπηρία και να είναι σε θέση να τις υποστηρίξουν.

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τις παρ. 38 και 71 του Γενικού Σχολίου 4 της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία για το άρθρο 24 «Εκπαίδευση» της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες:

«38. Για την εφαρμογή του άρθρου 24 παράγραφος 5, τα κράτη μέρη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα άτομα με αναπηρίες έχουν πρόσβαση στη γενική τριτοβάθμια εκπαίδευση, στην επαγγελματική κατάρτιση, στην εκπαίδευση ενηλίκων και στη δια βίου μάθηση χωρίς διακρίσεις και σε ίση βάση με τους άλλους. Τα εμπόδια συμπεριφοράς, σωματικά, γλωσσικά, επικοινωνιακά, οικονομικά, νομικά και άλλα στην εκπαίδευση σε αυτά τα επίπεδα πρέπει να εντοπιστούν και να αρθούν προκειμένου να εξασφαλιστεί η ισότιμη πρόσβαση. Πρέπει να παρέχονται εύλογες προσαρμογές ώστε να διασφαλίζεται ότι τα άτομα με αναπηρία δεν αντιμετωπίζουν διακρίσεις. Τα συμβαλλόμενα κράτη θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο λήψης θετικών μέτρων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπέρ των μαθητών με αναπηρία.»

«71. Πρέπει να ξεκινήσει μια διαδικασία εκπαίδευσης όλων των εκπαιδευτικών σε επίπεδο προσχολικής, πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας, τριτοβάθμιας και επαγγελματικής εκπαίδευσης, ώστε να τους παρέχονται οι βασικές ικανότητες και αξίες που είναι απαραίτητες για να εργαστούν σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα χωρίς αποκλεισμούς. Μια τέτοια διαδικασία απαιτεί προσαρμογές τόσο στην προϋπηρεσιακή όσο και στην ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση για την επίτευξη των κατάλληλων επιπέδων δεξιοτήτων το συντομότερο δυνατό, ώστε να διευκολυνθεί η μετάβαση σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα χωρίς αποκλεισμούς. Σε όλους τους εκπαιδευτικούς πρέπει να παρέχονται ειδικές ενότητες για να προετοιμαστούν να εργαστούν σε περιβάλλοντα χωρίς αποκλεισμούς, καθώς και πρακτικά περιβάλλοντα βιωματικής μάθησης όπου μπορούν να οικοδομήσουν τις δεξιότητες και την αυτοπεποίθηση για την επίλυση προβλημάτων μέσω ποικίλων προκλήσεων ένταξης. Το βασικό περιεχόμενο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών πρέπει να αφορά τη βασική κατανόηση της ανθρώπινης ποικιλομορφίας και ανάπτυξης, το μοντέλο ανθρωπίνων δικαιωμάτων της αναπηρίας και την παιδαγωγική χωρίς αποκλεισμούς που επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να προσδιορίζουν τις λειτουργικές ικανότητες των εκπαιδευόμενων (δυνατότητες, ικανότητες και στυλ μάθησης) για να εξασφαλίσουν τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα χωρίς αποκλεισμούς. Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών θα πρέπει να περιλαμβάνει εκμάθηση σχετικά με τη χρήση κατάλληλων ενισχυτικών και εναλλακτικών τρόπων, μέσων και μορφών επικοινωνίας όπως Braille, μεγάλα γράμματα, προσβάσιμα πολυμέσα, εύκολη ανάγνωση, απλή γλώσσα, νοηματική γλώσσα και κουλτούρα των κωφών, εκπαιδευτικές τεχνικές και υλικό για την υποστήριξη ατόμων με αναπηρίες. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί χρειάζονται πρακτική καθοδήγηση και υποστήριξη, μεταξύ άλλων: στην παροχή εξατομικευμένης διδασκαλίας, διδασκαλία του ίδιου περιεχομένου χρησιμοποιώντας ποικίλες μεθόδους διδασκαλίας για να ανταποκρίνεται στα στυλ μάθησης και τις μοναδικές ικανότητες κάθε ατόμου, την ανάπτυξη και χρήση μεμονωμένων εκπαιδευτικών σχεδίων για την υποστήριξη συγκεκριμένων απαιτήσεων μάθησης και την εισαγωγή μιας παιδαγωγικής με επίκεντρο τους εκπαιδευτικούς στόχους των μαθητών».

1.3 Οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό νομικό πλαίσιο (ν. 4488/2017)

Στη χώρα μας, με το Δ' μέρος του ν. 4488/2017 εξειδικεύονται οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εθνική εφαρμογή της Σύμβασης.

Κατευθυντήριες διατάξεις:

Σύμφωνα με το άρθρο 61 του νόμου, κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου υποχρεούται να διασφαλίζει την ισότιμη άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία στο πεδίο των αρμοδιοτήτων ή δραστηριοτήτων του, και ειδικότερα υποχρεούται:

- Να αφαιρεί εμπόδια κάθε είδους
- Να τηρεί τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού σε κάθε τομέα της αρμοδιότητάς τους
- Να παρέχει όπου απαιτείται εύλογες προσαρμογές υπό τη μορφή εξατομικευμένων και κατάλληλων τροποποιήσεων και ρυθμίσεων
- Να απέχει από πρακτικές, κριτήρια και συμπεριφορές που συνεπάγονται διακρίσεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρία
- Να προάγει με θετικά μέτρα την ισότιμη συμμετοχή και άσκηση των δικαιωμάτων στον τομέα της αρμοδιότητάς/δραστηριότητάς τους

Ειδικότερα, **τα διοικητικά όργανα και τις αρχές στο άρθρο 62⁵** απαιτείται να εντάσσουν τη διάσταση της αναπηρίας σε κάθε δημόσια πολιτική, διοικητική διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα της αρμοδιότητάς τους με στόχο την εξάλειψη, αποκατάσταση και αποτροπή ανισοτήτων μεταξύ ατόμων με και χωρίς αναπηρίες.

Για το σκοπό αυτό:

- Υποβάλλουν εκθέσεις στα οικεία σημεία αναφοράς του άρθρου 71 σχετικά με τις δράσεις, τα μέτρα και τα προγράμματα που υιοθετούν για την επίτευξη
- της ισότητας των ατόμων με αναπηρία
- Υιοθετούν ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες ώστε να καθίσταται δυνατή η μέτρηση και η αξιολόγηση της ένταξης της διάστασης της αναπηρίας

⁵ Με κοινή απόφαση των καθ' ύλην αρμόδιων Υπουργών κατόπιν συνεργασίας με το Συντονιστικό Μηχανισμό του άρθρου 69 και κατόπιν δημόσιας διαβούλευσης εξειδικεύονται οι υποχρεώσεις φορείς, οι διαδικασίες υλοποίησης καθώς και κάθε άλλο θέμα τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος άρθρου.

- Συλλέγουν και τηρούν επιμέρους στατιστικά στοιχεία για την αναπηρία ως προς τους τομείς ευθύνης τους.

Με το άρθρο 63 θεσμοθετείται η υποχρέωση των διοικητικών οργάνων και αρχών να τηρούν τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού διοικητικών προϊόντων, περιβαλλόντων και υπηρεσιών καθώς και να παρέχουν εύλογες προσαρμογές.

Με το άρθρο 64, τα διοικητικά όργανα και οι αρχές υποχρεούνται να μεριμνήσουν για την πρόσβαση στο φυσικό, δομημένο και ηλεκτρονικό περιβάλλον στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους (σε συνθήκες αλλά και έκτακτες συνθήκες)

Με το άρθρο 65 ορίζεται η υποχρέωση των διοικητικών αρχών να παρέχουν στα συναλλασσόμενα άτομα με αναπηρία προσβάσιμα μέσα και τρόπους επικοινωνίας. Επιπροσθέτως αναγνωρίζεται η ελληνική νοηματική γλώσσα ως ισότιμη με την ελληνική γλώσσα και η ελληνική γραφή Braille ως ο τρόπος γραφής των τυφλών Ελλήνων πολιτών.

Ειδικότερα ως προς το πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων **το άρθρο 66** «Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση και κατάρτιση σε θέματα δικαιωμάτων ΑμεΑ» στην παράγραφο 2 ορίζει ότι:

Προς το σκοπό της εκπαίδευσης φοιτητών, σπουδαστών σε θέματα δικαιωμάτων και ίσης μεταχείρισης των ΑμεΑ, τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ, και η Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας (έχει ενσωματωθεί στο Τμήμα Πολιτικών Δημόσιας Υγείας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής που έχει θεσμοθετηθεί (Ν.4610/2019) ως ο καθολικός διάδοχος της πρώην Εθνικής Σχολής Δημόσιας Υγείας (ΕΣΔΥ), μεριμνούν για τη συμπερίληψη στα προγράμματα σπουδών και στα επιμορφωτικά τους σεμινάρια εκπαιδευτικών ενοτήτων που αφορούν στα δικαιώματα των ΑμεΑ, όπως αυτά απορρέουν από τη Σύμβαση. Με αποφάσεις των οικείων Υπουργών, σε συνεργασία με το Συντονιστικό Μηχανισμό του άρθρου 69 και το Κεντρικό Σημείο Αναφοράς του άρθρου 70, ρυθμίζονται οι επιμέρους θεματικές ενότητες, το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών ενοτήτων, καθώς και κάθε άλλο θέμα τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα.

Με το άρθρο 68 επίσης, θεσμοθετείται η ανάλυση συνεπειών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία κατά την νομοπαραγωγική διαδικασία, καθώς και η υποχρέωση του ελληνικού στατιστικού συστήματος για παραγωγή επίσημων στατιστικών για τα άτομα με αναπηρία, σε διαβούλευση με το Παρατηρητήριο θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ.

Οι οργανωτικές διατάξεις του ν.4488 προβλέπουν ότι:

Ο **Υπουργός Επικρατείας**, αρμόδιος για τη συνοχή του κυβερνητικού έργου, ορίζεται ως **Συντονιστικός Μηχανισμός** σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 33 της Σύμβασης (**άρθρο 69**).

Η **Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων** ορίζεται ως **Κεντρικό Σημείο Αναφοράς** για θέματα σχετιζόμενα με την εφαρμογή της Σύμβασης (**άρθρο 70**).

Τα **Επιμέρους Σημεία Αναφοράς** για την παρακολούθηση εφαρμογής της Σύμβασης ορίζονται ως εξής (**άρθρο 71**) καθορίζονται σε επίπεδο υπουργείων, με απόφαση των οικείων Υπουργών, και ειδικότερα:

Ορίζεται σε κάθε Υπουργείο ο Γενικός ή Διοικητικός Γραμματέας ως Σημείο Αναφοράς ή με απόφαση του Γενικού ή Διοικητικού Γραμματέα οι αρμοδιότητες του Σημείου Αναφοράς μπορεί να μεταβιβασθούν σε οργανική μονάδα επιπέδου Γενικής Διεύθυνσης, Διεύθυνσης ή Τμήματος.

Βάσει του νόμου, οι αρμοδιότητες των Σημείων Αναφοράς αφορούν την παρακολούθηση υλοποίησης των υιοθετούμενων κατ' εφαρμογή της Σύμβασης δημόσιων πολιτικών στα οικεία Υπουργεία και στους εποπτευόμενους από αυτά φορείς, την προώθηση στο Κεντρικό Σημείο Αναφοράς του άρθρου 70, προτάσεων και νομοθετικών ρυθμίσεων βέλτιστης εφαρμογής της Σύμβασης, τη σύνταξη ετήσιων εκθέσεων προόδου και την προώθηση δημόσιας διαβούλευσης για τα ως άνω θέματα.

Με το **άρθρο 72** θεσμοθετείται το **πλαίσιο για την προαγωγή της Σύμβασης** που αποτελείται από τον **Συνήγορο του Πολίτη** ο οποίος **υποχρεούται να τελεί σε συνεργασία με την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ)** ως **ανεξάρτητο μηχανισμό της κοινωνίας των πολιτών**.

1.4 Κανονιστικό πλαίσιο Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, σε όλα τα στάδια εφαρμογής των ΕΔΕΤ, αποσκοπεί στην εξάλειψη των ανισοτήτων και στην **προώθηση της ισότητας** μεταξύ ανδρών και γυναικών και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, καθώς και στην **καταπολέμηση των διακρίσεων** λόγω φύλου, φυλής, εθνότητας, θρησκευματος ή πεποιθήσεων, **αναπηρίας**, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ), του άρθρου 10 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της

Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) και του άρθρου 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, **λαμβάνοντας ειδικότερα υπόψη την προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρία.**

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το **Κανονισμό (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021**⁶ για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας, και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Χρηματοδοτική Στήριξη της Διαχείρισης των Συνόρων και την Πολιτική των Θεωρήσεων», προβλέπονται τα ακόλουθα:

α) στην **παρ. 3 του άρθρου 9 «Οριζόντιες αρχές»**, αναφέρεται ότι **«Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν κάθε διάκριση λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού κατά την προετοιμασία, υλοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων, καθώς και κατά την υποβολή των σχετικών εκθέσεων.** Ειδικότερα, η **προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρίες** λαμβάνεται υπόψη σε όλα τα στάδια της προετοιμασίας και της υλοποίησης των προγραμμάτων»

β) στην **παρ. 1 του άρθρου 73 «Επιλογή πράξεων από τη Διαχειριστική Αρχή»**, αναφέρεται ότι **«για την επιλογή των πράξεων, η διαχειριστική αρχή καταρτίζει και εφαρμόζει κριτήρια και διαδικασίες που δεν εισάγουν διακρίσεις, είναι διαφανή, εξασφαλίζουν την πρόσβαση από άτομα με αναπηρίες, διασφαλίζουν την ισότητα των φύλων, και λαμβάνουν υπόψη τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, και την ενωσιακή πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος, σύμφωνα με το άρθρο 11 και το άρθρο 191 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ.»**

⁶ Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας, και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Χρηματοδοτική Στήριξη της Διαχείρισης των Συνόρων και την Πολιτική των Θεωρήσεων είναι διαθέσιμος στο:

<https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EL>

Επιπρόσθετα, τα **δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία**, και ειδικότερα η **προσβασιμότητα**, ενισχύονται περαιτέρω με τη συμπερίληψη στον ως άνω Κανονισμό ειδικού οριζόντιου αναγκαίου πρόσφορου όρου (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ του Κανονισμού) για την «Υλοποίηση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες σύμφωνα με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου».

1.5 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ⁷

Η διακήρυξη του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., που τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 2009, επιβεβαιώνει, λαμβάνοντας υπόψη τις αρμοδιότητες και τις δράσεις της ΕΕ, καθώς και την αρχή της επικουρικότητας, τα δικαιώματα που προκύπτουν ιδίως από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και τις κοινές διεθνείς υποχρεώσεις των χωρών της ΕΕ, τη σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, τους κοινωνικούς χάρτες που έχουν ψηφιστεί από την ΕΕ και από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ο χάρτης, παρέχοντας διαφάνεια και σαφήνεια στα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, δημιουργεί νομική ασφάλεια στην ΕΕ.

Ειδικότερα, το **άρθρο 26** του Χάρτη, εστιάζει στην **ένταξη των ατόμων με αναπηρία** τονίζοντας ότι αυτά **πρέπει να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο**.

Αναφορικά με το δικαίωμα στην εκπαίδευση ο Χάρτης στο **άρθρο 14** αναγνωρίζει το **δικαίωμα κάθε προσώπου στην εκπαίδευση** και στην πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση καθώς και την ευχέρεια δωρεάν παρακολούθησης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Αναφέρεται επίσης στην ελευθερία ίδρυσης εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με σεβασμό των δημοκρατικών αρχών καθώς και στο δικαίωμα των γονέων να εξασφαλίζουν την εκπαίδευση και τη μόρφωση των τέκνων τους σύμφωνα με τις θρησκευτικές, φιλοσοφικές και παιδαγωγικές πεποιθήσεις τους.

⁷ Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ είναι διαθέσιμος στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l33501&from=EL>

1.6 Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων⁸

Το 2017 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διακήρυξαν τον **Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων** ως την «πυξίδα» για το σχεδιασμό των πολιτικών απασχόλησης και των κοινωνικών πολιτικών, **δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο δικαίωμα για ισότιμη πρόσβαση σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση.**

Συγκεκριμένα η πρώτη αρχή του πυλώνα αναφέρεται στην **«Εκπαίδευση, κατάρτιση και διά βίου μάθηση» (Αρχή 1)**, διακηρύσσοντας ότι:

«κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση, κατάρτιση και διά βίου μάθηση, προκειμένου να αποκτήσει και να διατηρήσει τις απαραίτητες δεξιότητες για να μετέχει πλήρως στην κοινωνία και να αντιμετωπίζει με επιτυχία τις αλλαγές στην αγορά εργασίας».⁹

Συμπληρωματικά με την **Αρχή 1**, λειτουργεί και η **Αρχή 3, «Ισότητα ευκαιριών»** σύμφωνα με την οποία:

«Ανεξαρτήτως φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού, **κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα σε ίση μεταχείριση και ίσες ευκαιρίες** όσον αφορά την απασχόληση, την κοινωνική προστασία, **την εκπαίδευση**, και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες που διατίθενται στο κοινό. Προάγεται η ισότητα ευκαιριών για τις υποεκπροσωπούμενες ομάδες».¹⁰

1.7 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας- Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030»

Σε συνέχεια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Αναπηρία 2010-2020 που έθεσε τις βάσεις για την άρση των εμποδίων και των αποκλίσεων που βιώνουν 87 εκ. Ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την άνοιξη του 2021 την νέα **Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030**.¹¹ Η νέα

⁸ Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων είναι διαθέσιμος στο: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_el

⁹ Ο.π.

¹⁰ Ο.π.

¹¹ Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030 είναι διαθέσιμη στα ελληνικά στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>

Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία προτείνει την **ανάληψη συντονισμένων δράσεων σε εθνικό και σε ενωσιακό επίπεδο**, με την ΕΕ είτε να μοιράζεται την αρμοδιότητα με τα κράτη μέλη της είτε να έχει υποστηρικτικό ρόλο, προς την περαιτέρω άρση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι Ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία.

Ένας βασικός σκοπός της Στρατηγικής είναι η προστασία των ατόμων με αναπηρία έναντι κάθε μορφής διάκρισης και βίας και η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών όσον αφορά την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, **την εκπαίδευση**, τον πολιτισμό, τον αθλητισμό και τον τουρισμό.

Στην ανακοίνωση της Στρατηγικής αναγνωρίζεται ότι η εκπαίδευση δημιουργεί τα θεμέλια για την καταπολέμηση της φτώχειας και για τη δημιουργία κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς και ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν σε όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα και μορφές. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική επισημαίνει την ανάγκη περαιτέρω δράσης στην κατεύθυνση της συμπερίληψης, όπως καταδεικνύεται από τα κενά στα εκπαιδευτικά αποτελέσματα μεταξύ των μαθητών με και χωρίς αναπηρία, την αυξημένη σχολική εγκατάλειψη, το μειωμένο ποσοστό ατόμων με αναπηρία που ολοκληρώνουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση, την εγγραφή πολλών παιδιών σε ειδικά σχολεία, τα οποία δεν προσφέρουν πάντα αποτελεσματικές γέφυρες στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα, στη συνεχή κατάρτιση ή στην αγορά εργασίας. Όπως αναφέρεται στο κείμενο της Στρατηγικής, δεν έχει διεξαχθεί επαρκής συστηματική έρευνα μέχρι στιγμής σχετικά με τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για να επιτύχουν οι μαθητές με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων των μαθητών με μη ορατές αναπηρίες. Τα μέτρα περιορισμού κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 πρόσθεσαν την επείγουσα ανάγκη για ανάπτυξη μέτρων που καθιστούν συμπεριληπτική και προσβάσιμη την εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Η Επιτροπή δεσμεύεται να συλλέξει πολιτικές και πρακτικές που προωθούν τα εκπαιδευτικά επιτεύγματα των ατόμων με αναπηρία στα κράτη μέλη για να τροφοδοτήσουν τη χάραξη πολιτικής.

Για την προώθηση της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς, τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις ευκαιρίες που προσφέρουν τα χρηματοδοτικά εργαλεία της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των προγραμμάτων Erasmus+ και του Ευρωπαϊκού Σώματος Αλληλεγγύης. Η πολιτική συνοχής και η διευκόλυνση της ανάκαμψης και της ανθεκτικότητας για τον μετριασμό των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19 θα συνεχίσουν να υποστηρίζουν τις εθνικές μεταρρυθμίσεις για την εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς υπό το πρίσμα της ψηφιακής και πράσινης μετάβασης. Επιπλέον, αναφορικά με τα σχολικά και εκπαιδευτικά

κτίρια, τα κράτη μέλη μπορούν να προωθήσουν την προσβασιμότητα μέσω του Renovation Wave.

Η στρατηγική, δεσμεύεται επίσης να ενισχύσει τη συνεργασία για εθνικές μεταρρυθμίσεις για την εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς και να αξιοποιήσει ευκαιρίες για συνέργειες μεταξύ του Ευρωπαϊκού Χώρου Εκπαίδευσης, της Ευρωπαϊκής Ατζέντας Δεξιοτήτων, του Σχεδίου Δράσης για την Ψηφιακή Εκπαίδευση και του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας, καθώς και μεταξύ του Erasmus+ και άλλων χρηματοδοτικών μέσων της ΕΕ.

Στην ανακοίνωσή της, η Επιτροπή μεταξύ άλλων καλεί τα κράτη μέλη: να θέσουν στόχους για τη συμμετοχή ενηλίκων με αναπηρία στη μάθηση με σκοπό την αύξηση της συμμετοχής τους, και να εξασφαλίσουν ότι οι εθνικές στρατηγικές για τις δεξιότητες καλύπτουν τις ειδικές ανάγκες των ατόμων με αναπηρία, ώστε να συμβάλουν στην επίτευξη των στόχων που ορίζονται στο θεματολόγιο δεξιοτήτων και στο σχέδιο δράσης για την εφαρμογή του πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Τέλος, η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να (...) διασφαλίσουν ότι τα εκπαιδευτικά τους συστήματα σε όλα τα επίπεδα συμμορφώνονται με την UNCRPD.

1.8 Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

Η **Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη**,¹² για την εφαρμογή της οποίας έχει δεσμευτεί η χώρα μας, προάγει μεταξύ άλλων τον **καθολικό σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας και της μη διάκρισης**. Η Ατζέντα 2030 δεσμεύεται ότι θα ενισχύσει τα ευάλωτα άτομα, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία.

Η **συμπεριληπτική εκπαίδευση** ενσωματώνεται στους παγκόσμιους στόχους για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ο **Στόχος 4 της Ατζέντας 2030** αποσκοπεί στην εξασφάλιση συμπεριληπτικής, ισότιμης και ποιοτικής εκπαίδευσης για όλους και σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, σηματοδοτώντας τη μετατόπιση των πολιτικών προτεραιοτήτων σε ζητήματα ποιότητας και ισότητας στην παρεχόμενη εκπαίδευση. Ο στόχος εστιάζει στην εξασφάλιση ίσης πρόσβασης για τις ευάλωτες ομάδες, και για τα άτομα με αναπηρία. Επίσης, ο στόχος αφορά στην αναβάθμιση των εκπαιδευτικών υποδομών και εγκαταστάσεων, ώστε να είναι προσαρμοσμένες και προσβάσιμες σε όλα τα παιδιά και τα άτομα με αναπηρία, εξασφαλίζοντας εκπαιδευτικά ασφαλή, μη-βίαια και αποτελεσματικά περιβάλλοντα μάθησης για όλους.

¹² Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι διαθέσιμη στο: <https://unric.org/el/17-στοχοι-βιωσιμησ-αναπτυξησ/>

1.9 Η ευρωπαϊκή στρατηγική για τα πανεπιστήμια

Στην ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή, Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών σχετικά με μια ευρωπαϊκή στρατηγική για τα πανεπιστήμια¹³, αναφέρεται ότι η Ευρώπη, σε έναν ταχέως μεταβαλλόμενο κόσμο, αντιμετωπίζει μεγάλες προκλήσεις - κλιματική αλλαγή και απώλεια βιοποικιλότητας, ψηφιακός μετασχηματισμός και γήρανση του πληθυσμού - σε μια εποχή που πλήττεται από τη μεγαλύτερη παγκόσμια κρίση υγείας εδώ και έναν αιώνα και την οικονομική κρίση.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο τομέας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μπορεί να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στην ανάκαμψη της Ευρώπης μετά την πανδημία και στη διαμόρφωση βιώσιμων και ανθεκτικών κοινωνιών και οικονομιών. **Τα άριστα και χωρίς αποκλεισμούς πανεπιστήμια αποτελούν προϋπόθεση και θεμέλιο για ανοιχτές, δημοκρατικές, δίκαιες και βιώσιμες κοινωνίες καθώς και για βιώσιμη ανάπτυξη, επιχειρηματικότητα και απασχόληση.**

Έως τα μέσα του 2024, η Επιτροπή προτείνει την επικέντρωση στην επίτευξη των τεσσάρων κοινών στόχων που ακολουθούν για τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια:

- ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της έρευνας,
- εδραίωση των πανεπιστημίων ως φάρων του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής, με υποστηρικτικές δράσεις που εστιάζουν στην ακαδημαϊκή και ερευνητική σταδιοδρομία, στην ποιότητα και συνάφεια δεξιοτήτων διαχρονικής αξίας, **στην πολυμορφία, στην ένταξη, στις δημοκρατικές πρακτικές, στα θεμελιώδη δικαιώματα και στις ακαδημαϊκές αξίες,**
- ενδυνάμωση των πανεπιστημίων ως βασικών παραγόντων αλλαγής στη διττή —πράσινη και ψηφιακή— μετάβαση,
- ενίσχυση των πανεπιστημίων ως κινητήριων δυνάμεων του ηγετικού ρόλου της ΕΕ σε παγκόσμιο επίπεδο.

Αναφορικά με την Προώθηση της διαφορετικότητας, της ένταξης και της ισότητας των φύλων, όπως αναφέρεται στην ανακοίνωση, παρότι η Ευρώπη έχει προσιτή τριτοβάθμια εκπαίδευση σε σύγκριση με τον υπόλοιπο κόσμο, ωστόσο, οι μειονεκτούσες ομάδες ή οι ομάδες που υφίστανται διακρίσεις (εθνοτικές μειονότητες, άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο ή με αναπηρία, άτομα από φτωχές οικογένειες, παιδιά γονέων με χαμηλά προσόντα), εξακολουθούν να

¹³ <https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities>

υποεκπροσωπούνται μεταξύ των φοιτητών, του ακαδημαϊκού προσωπικού και των ερευνητών. Παρά την αυξανόμενη πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τα συστήματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης παραμένουν σε υψηλό βαθμό “ταξικά” (Stratified).

2 ΟΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΧΩΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΗΕ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

Τον Σεπτέμβριο του 2019, για πρώτη φορά στην ιστορία, η Ελλάδα εξετάστηκε από την Επιτροπή των ΗΕ, σε μια εφ' όλης της ύλης δημόσια ακρόαση, στην έδρα των ΗΕ στη Γενεύη, σχετικά με την τήρηση των υποχρεώσεων του κράτους προς τα άτομα με αναπηρία, όπως αυτές απορρέουν από τη Σύμβαση που κύρωσε η χώρα μας με το ν. 4074/2012.

Σε όλη τη διαδικασία της εξέτασης η ΕΣΑμεΑ ήταν παρούσα, καταδεικνύοντας την πραγματικότητα που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία στην Ελλάδα. Η ΕΣΑμεΑ συμμετείχε ενεργά και σε όλες τις προπαρασκευαστικές διαδικασίες,¹⁴ ενώ στις 26 Ιουλίου 2019 κατέθεσε την ολοκληρωμένη *Εναλλακτική Έκθεση* της (Alternative Report) στην Επιτροπή των Η.Ε.

Η Επιτροπή των ΗΕ υιοθέτησε τις Τελικές Παρατηρήσεις προς τη χώρα κατά την 506^η συνεδρίασή της (18 Σεπτεμβρίου 2019), τις οποίες η ΕΣΑμεΑ, με δική της πρωτοβουλία, μετέφρασε στην ελληνική γλώσσα αλλά και σε κείμενο εύκολο για ανάγνωση (easy-to-read).¹⁵

Σχετικά με την αξιολόγηση της χώρας ως προς την προοδευτική υλοποίηση του άρθρου 24, η Επιτροπή εξέφρασε την ανησυχία της για τα εξής:

1. Δεν υπάρχει ολοκληρωμένη και σαφής νομοθεσία, ή στρατηγική ή διάθεση πόρων για τη συμπεριληπτική εκπαίδευση, ιδίως όσον αφορά τη δια-βίου μάθηση.
2. Τα σχολεία και τα πανεπιστήμια δεν διαθέτουν προσβάσιμα και συμπεριληπτικά περιβάλλοντα, κτίρια, εκπαιδευτικό υλικό, υπηρεσίες,

¹⁴ Πιο συγκεκριμένα, στις 11 Φεβρουαρίου 2019, η Ε.Σ.Α.μεΑ. υπέβαλλε στην Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες την «εναλλακτική έκθεση» ενόψει της 11^{ης} Προ-Συνεδριακής Συνάντησης της Επιτροπής για τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρίες που έλαβε χώρα στις 9-11 Απριλίου 2019 στη Γενεύη, συμμετείχε στην 11^η Προ-Συνεδριακή Συνάντηση, στις 26 Ιουλίου 2019 υπέβαλλε στην Επιτροπή την τελική «εναλλακτική έκθεση», και στις 2-4 Σεπτεμβρίου 2019 βρέθηκε στη Γενεύη τόσο για να παραβρεθεί στην ιδιωτική συνάντηση με την Επιτροπή όσο και για να παρακολουθήσει τον εποικοδομητικό διάλογο μεταξύ της αντιπροσωπίας του ελληνικού κράτους και της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

¹⁵ Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της Ε.Σ.Α.μεΑ. στα [ελληνικά](#) και σε [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read).

εξοπλισμό, τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας, καθώς και εξατομικευμένη στήριξη για εκπαιδευόμενους με αναπηρία.

3. Δεν υπάρχουν επαρκή δεδομένα για το ύψος των δημόσιων κονδυλίων που διατίθενται για τη συμπεριληπτική εκπαίδευση στα γενικά σχολεία και τα ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης, για καθορισμένα διαφανή πρωτόκολλα σε σχέση με εξατομικευμένα εκπαιδευτικά πλάνα και για σχετικές τεχνολογίες και μέσα επικοινωνίας που να διασφαλίζουν την πρόσβαση των μαθητών με αναπηρία σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης.

Υπενθυμίζοντας το **γενικό σχόλιο της Επιτροπής Αρ. 4 (2016)** για το δικαίωμα στη συμπεριληπτική εκπαίδευση, και λαμβάνοντας υπόψη τον **Στόχο 4 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη** και ειδικότερα τους υποστόχους 4.5 και 4.α, η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να αυξήσει τις προσπάθειές του για να εγγυηθεί τη συμπεριληπτική εκπαίδευση και ειδικότερα (...)

- Να διασφαλίσει την προσβασιμότητα των σχολικών και πανεπιστημιακών περιβαλλόντων, σύμφωνα με τη Σύμβαση, προωθώντας τον Καθολικό Σχεδιασμό, τη λήψη ειδικών μέτρων και την εξατομικευμένη στήριξη, όπως προσβάσιμα και προσαρμοσμένα υλικά, συμπεριληπτικά προγράμματα σπουδών, συμπεριληπτικές τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας για μαθητές και φοιτητές με αναπηρία, καθώς και την ψηφιακή εκπαίδευση.(...)
- Να διαθέσει αποτελεσματικούς και επαρκείς οικονομικούς και υλικούς πόρους και κατάλληλα και τακτικά εκπαιδευμένο προσωπικό, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία, ώστε να εγγυηθεί τη συμπεριληπτική εκπαίδευση με αποτελεσματικό τρόπο.
- Να ενσωματώσει τη συμπεριληπτική επαγγελματική εκπαίδευση στα προγράμματα σπουδών ανώτερης εκπαίδευσης για τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς και στα προγράμματα κατάρτισης για το σημερινό διδακτικό προσωπικό, διαθέτοντας επαρκή χρηματοδότηση.

3 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΕ ΙΣΟΤΙΜΗ, ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Στην ανακοίνωση της Επιτροπής «Ένωση ισότητας: στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021-2030», αναφέρεται ότι «Εξακολουθεί να υπάρχει μεγάλη ανάγκη για ανάληψη δράσης, όπως διαφαίνεται από την αναντιστοιχία στα εκπαιδευτικά αποτελέσματα μεταξύ εκπαιδευομένων με και χωρίς αναπηρία. Περισσότεροι νέοι με αναπηρία εγκαταλείπουν το σχολείο πρόωρα και λιγότεροι εκπαιδευόμενοι με αναπηρία αποκτούν πανεπιστημιακό τίτλο σπουδών».¹⁶

Στην Ελλάδα, παρότι τα τελευταία χρόνια έχουν σημειωθεί σημαντικές εξελίξεις προς την κατεύθυνση της ενταξιακής/συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, διαπιστώνονται σοβαρά κενά και στρεβλώσεις, που απορρέουν αφενός από χρόνιες ανεπάρκειες του εκπαιδευτικού συστήματος και αφετέρου από την αποσπασματική εφαρμογή των θετικών μέτρων.

Βασικό πρόβλημα σε επίπεδο πολιτικού σχεδιασμού είναι η μέχρι πρότινος περιχαράκωση της πλειονότητας των συμπεριληπτικών μέτρων και πολιτικών κυρίως στην βαθμίδα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, και πολύ λιγότερο στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας.

Σύμφωνα με το 1ο^ο Δελτίο Στατιστικής Πληροφόρησης του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας,¹⁷ ο αριθμός των μαθητών που λαμβάνει εξειδικευμένη υποστήριξη (εκτός του εκπαιδευτικού της τάξης) περιορίζεται σημαντικά κατά το πέρασμα από την πρωτοβάθμια στην κατώτερη δευτεροβάθμια και ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπου εκεί το ποσοστό μαθητών που φοιτούν υποστηριζόμενοι μόνο από τους εκπαιδευτικούς της γενικής τάξης υπερβαίνει το 90%. Επιπροσθέτως, η πλειονότητα των μαθητών που φοιτούν στη ειδική δευτεροβάθμια εκπαίδευση επιλέγουν την ειδική επαγγελματική εκπαίδευση, και σχεδόν το 50% αυτών φοιτούν σε Ειδικά Εργαστήρια Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ).

¹⁶ Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>

¹⁷ Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2021). 1ο Δελτίο Στατιστικής Πληροφόρησης «Στοιχεία για την εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες». Διαθέσιμο στο:

<https://www.paratiritirioanapirias.gr/el/results/publications/68/100-deltio-toy-parathrhthrioy-ths-esmea-stoixeia-gia-thn-ekpaideysh-twn-ma8htwn-me-anaphria-hkai-eidikes-ekpaideytikes-anagkes>

Οι μεγάλες αδυναμίες της εκπαιδευτικής πολιτικής αναφορικά με την υποστήριξη και συμπερίληψη των μαθητών με αναπηρία στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, όχι μόνο δεν εξασφαλίζουν τη σχολική εξέλιξη των μαθητών με αναπηρία, οδηγώντας πολλές φορές στη σχολική εγκατάλειψη πολύ πριν το επίπεδο της τριτοβάθμιας, αλλά επίσης αναχαιτίζουν την πραγματική δυνατότητα κοινωνικής και επαγγελματικής τους ένταξης.

Η πρόωρη σχολική εγκατάλειψη (ΠΣΕ) ως το φαινόμενο εγκατάλειψης της επίσημης εκπαίδευσης πριν την ολοκλήρωση της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, λαμβάνει τρομακτικές διαστάσεις στα άτομα με αναπηρία. Το 2021, το 49% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία και ηλικία 30-34 ετών έχουν ολοκληρώσει το πολύ την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ή και χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο), ενώ στα άτομα χωρίς αναπηρία τα άτομα με ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο το απολυτήριο γυμνασίου αποτελούν μόλις το 10%.¹⁸ Δεδομένης της απουσίας αποτελεσματικών μεταβάσεων και στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας, το ποσοστό ατόμων με αναπηρία που τελικά καταφέρνουν να φοιτούν και να ολοκληρώνουν σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι ιδιαίτερα μικρό.

Το 2021, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, ο δείκτης «Ποσοστό ατόμων με αναπηρία ηλικίας 30-34 ετών που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση» ανέρχεται στο 17,5% για τα άτομα με σοβαρή αναπηρία, υπολείπεται δηλαδή 27 μονάδες σε σύγκριση με την τιμή που λαμβάνει στον πληθυσμό των ατόμων χωρίς αναπηρία.

Ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (2021)				
Κατάσταση αναπηρίας (δείκτης GALI)	2019	2020	2021	Μ.Ο. τριετίας
Σοβαρή αναπηρία	12,4%	13,1%	17,5%	14,3%
Μέτρια αναπηρία	32,2%	33,0%	45,4%	36,9%
Χωρίς αναπηρία	44,1%	44,6%	44,6%	44,4%

Πηγή: Στοιχεία Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2021, ΕΛΣΤΑΤ /Επεξεργασία στοιχείων: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, όσον αφορά τον αριθμό των εισαγομένων υποψηφίων με σοβαρές παθήσεις (άρθρο 36 ν. 4452/2017) στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, το Ακαδ. Έτος 2021-22, έλαβαν μέρος στη διαδικασία εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση με την ανωτέρω ειδική κατηγορία 1778 συνολικά υποψήφιοι, από τους οποίους εισήχθησαν οι 1608.

¹⁸ Στοιχεία Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC) 2021, Ελληνική Στατιστική Αρχή/ Επεξεργασία: Παρατηρητήριο θεμάτων Αναπηρίας

Αριθμός εισαγομένων υποψηφίων με σοβαρές παθήσεις (α. 36 Ν. 4452/2017) στην τριτοβάθμια εκπαίδευση		
	Ακαδ. Έτος 2017-18	Ακαδ. Έτος 2021-22ω
Έλαβαν μέρος στη διαδικασία	1.476	1778
Εισαχθέντες	1.385	1608

Πηγή: Δελτίο Τύπου Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων με θέμα: Αποτελέσματα εισαγωγής και διαδικασία εγγραφών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση των υποψηφίων με σοβαρές παθήσεις, 13/10/2021. & Δελτίο Τύπου Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων με θέμα: Αποτελέσματα εισαγωγής και διαδικασία εγγραφών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση των υποψηφίων με σοβαρές παθήσεις, 13/10/2021 & 03-10-17 Αποτελέσματα εισαγωγής και διαδικασία εγγραφών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση των υποψηφίων με σοβαρές παθήσεις, διαθέσιμο στο <https://www.minedu.gov.gr/sovares-pathiseis-m/anakoinwseis-ell-ex/30575-03-10-17-apatritovathmia-ekpaidefsi-ton-yropsifion-me-sovares-pathiseis-3>.

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του ΕΣΔ, βάσει των συλλεχθέντων στοιχείων προκύπτει ότι οι φοιτούντες φοιτητές με αναπηρία/σοβαρές παθήσεις ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ανέρχονται στους 10.369, το διδακτικό προσωπικό με αναπηρία/σοβαρές παθήσεις φτάνει στα 26 άτομα, το διοικητικό προσωπικό με αναπηρία/σοβαρές παθήσεις φτάνει στα 97, ενώ 84 φοιτητές με αναπηρία/σοβαρές παθήσεις διαμένουν στις φοιτητικές εστίες.

Ιδιαίτερα κατατοπιστικά ως προς το ζήτημα της προσβασιμότητας των ΑΕΙ, ήταν τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στη διαδικτυακή ημερίδα του «Δικτύου Επικοινωνίας και Συνεργασίας» που υλοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2021 και με τη συμμετοχή της ΕΣΑμεΑ.¹⁹ Παρότι η κατάσταση διαφοροποιείται σημαντικά σε κάθε πανεπιστημιακό ίδρυμα, όπως συμπεραίνεται από τις τοποθετήσεις των εκπροσώπων των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων στην εν λόγω ημερίδα, γενικά καταγράφεται πρόοδος σε όλα τα ιδρύματα αναφορικά με την πρόσβαση των φοιτητών/τριών με αναπηρία, η οποία έχει βελτιωθεί αισθητά μέσω της υλοποίησης των επιχειρησιακών προγραμμάτων του ΕΣΠΑ. Ωστόσο, πολλές είναι οι ελλείψεις και τα εμπόδια που παραμένουν, ενώ διαπιστώνεται ότι οι βασικές βελτιώσεις που έχουν συντελεστεί, αφορούν στο μεγαλύτερο μέρος τους το κομμάτι της φυσικής προσβασιμότητας και ιδίως στα άτομα που κινούνται με αμαξίδιο.

Ειδικότερα ορισμένα βασικά προβλήματα που αναφέρθηκαν είναι τα εξής:

- Ελλιπής κατάρτιση του εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας.

¹⁹ Βλ. Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2022). Ετήσια Έκθεση Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας για το 2021. Διαθέσιμη στο: <https://www.paratiritirioanapirias.gr/storage/app/uploads/public/632/9c1/739/6329c1739d9dc741766847.pdf>

- Αρνητικές αντιλήψεις για την αναπηρία στις εμπλεκόμενες ομάδες και έλλειμα κουλτούρας προσαρμογής στις ανάγκες των φοιτητών με αναπηρία.
- Απροθυμία/φόβος των ίδιων φοιτητών με αναπηρία να ζητήσουν βοήθεια λόγω στιγματισμού και δυσπιστίας.
- Απουσία γνωματεύσεων για φοιτητές με μαθησιακές ή άλλες αναπηρίες (ακόμα και όσοι εισάγονται με το 5% έχουν γνωματεύσεις που δεν αναγράφουν το είδος της αναπηρίας).
- Έλλειψη φυσικής προσβασιμότητας λόγω παλαιότητας κτιρίων και υποδομών (συνήθως η προσβασιμότητα περιορίζεται σε τοποθέτηση ραμπών και αναβατορίων) και συνεχής αλλαγή προδιαγραφών που υπάρχουν σε επίπεδο προσβασιμότητας.
- Έλλειψη περιβαλλοντικής προσβασιμότητας ειδικά σε περιφερειακά τμήματα και νησιωτικές περιοχές.
- Μεγαλύτερα προβλήματα προσβασιμότητας στις εργαστηριακές σχολές (που αφορούν και στον εργαστηριακό εξοπλισμό, βλ. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο, Πολυτεχνείο Κρήτης κ.ά.).
- Μεγαλύτερα προβλήματα προσβασιμότητας στα άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες.
- Προβλήματα με τη μεταφορά και μετακίνηση των φοιτητών/τριών, από και προς το ίδρυμα αλλά και εντός του πανεπιστημιακού campus.
- Έλλειψη κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού και ψηφιακών εργαλείων
- Έλλειψη σταθερού ανθρώπινου δυναμικού (προσλαμβάνονται μέσω ΕΣΠΑ) για την υποστήριξη των δομών και υπηρεσιών προς τους/τις φοιτητές/τριες με αναπηρία.
- Έλλειψη συγκροτημένου νομοθετικού πλαισίου για την προσβασιμότητα των πανεπιστημίων.
- Δυσκολία καταγραφής των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας με αναπηρία λόγω GDPR.

Σημαντικό πρόβλημα επίσης το οποίο επισημαίνεται συνεχώς από την ΕΣΑμεΑ αλλά και από τον Συνήγορο του Πολίτη (ΣτΠ), αποτελεί η γραφειοκρατική δυστοκία που καλούνται να αντιμετωπίσουν κάθε χρόνο οι επιτυχόντες/ούσες των πανελλαδικών εξετάσεων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις. Οι σοβαρές καθυστερήσεις στην έκδοση της σχετικής εγκυκλίου για την υποβολή ηλεκτρονικού μηχανογραφικού δελτίου και η επακόλουθη καθυστέρηση στην ανακοίνωση των αποτελεσμάτων μπορεί να σημαίνει και την απώλεια του πρώτου εξαμήνου διδασκαλίας για αρκετούς φοιτητές με αναπηρία/χρόνιες παθήσεις²⁰.

²⁰ Βλ. Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2022). Ετήσια Έκθεση Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας για το 2021. Διαθέσιμη στο:

Νομοθετικές εξελίξεις: Ν. 4957/2022 «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις»

Το καλοκαίρι του 2022, ψηφίστηκε ο ν. 4957/2022 Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις. Σύμφωνα με την γνώμη και τις προτάσεις που κατέθεσε η ΕΣΑμεΑ κατά τη διαδικασία διαβούλευσης του σχεδίου νόμου,²¹ το νομοσχέδιο αξιολογήθηκε θετικά από τον φορέα μας, καθώς κινήθηκε προς τη σωστή κατεύθυνση αναφορικά με τη συμπερίληψη των φοιτητών/τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις δραστηριότητες των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ), καθώς και προς την άρση των υφιστάμενων εμποδίων για την απρόσκοπτη άσκηση του έργου του διδακτικού, διοικητικού και λοιπού προσωπικού με αναπηρία.

Οι προτάσεις της ΕΣΑμεΑ επί του σχεδίου νόμου εστίαζαν: α) στην περαιτέρω εναρμόνιση της χρησιμοποιούμενης ορολογίας με αυτή της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, β) στη συμπερίληψη του καθολικού σχεδιασμού και των πολλαπλών εκφάνσεων της προσβασιμότητας, και γ) στην ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ της Επιτροπής Ισότιμης Πρόσβασης ατόμων με αναπηρία ή/και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες με τις ήδη υφιστάμενες μονάδες, επιτροπές, κέντρα και εργαστήρια των ΑΕΙ καθώς και με τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία προκειμένου να διαχυθεί η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας στο σύνολο των δραστηριοτήτων των ΑΕΙ.

Σε ανάλογο πνεύμα, κινήθηκαν και οι προτάσεις της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας²² με στόχο την πλήρη εναρμόνιση του νομοσχεδίου με τις προβλέψεις της Σύμβασης και του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.

Κατόπιν της θετικής ανταπόκρισης του Υπουργείου σε αυτές τις προτάσεις το ψηφισθέν νομοσχέδιο συμπεριέλαβε σημαντικές προβλέψεις αναφορικά με την

<https://www.paratiritirioanapirias.gr/storage/app/uploads/public/632/9c1/739/6329c1739d9dc741766847.pdf>

²¹ ΕΣΑμεΑ (2022, Ιούνιος 8). [Δημόσια διαβούλευση επί του σχεδίου νόμου με τίτλο «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία και άλλες διατάξεις: η απάντηση της Ε.Σ.Α.μεΑ](#). Επιστολή προς την Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων.

²² Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας (2022, Ιούνιος 2017). Απόψεις της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας επί του ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ με τίτλο «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις». Επιστολή προς την Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων. Διαθέσιμη στο: <https://amea.gov.gr/accessibility/education/3>

ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα, στον ν. 4957/2022, προβλέπονται μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

- τήρηση της προάσπισης της ίσης μεταχείρισης μεταξύ των φύλων, της μη διάκρισης, του καθολικού σχεδιασμού σε κάθε τομέα της αρμοδιότητας ή δραστηριοποίησής τους προκειμένου να διασφαλίζουν για το διδακτικό, διοικητικό και λοιπό προσωπικό και τους φοιτητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες την προσβασιμότητα των υποδομών, των υπηρεσιών, φυσικών και ψηφιακών, του εξοπλισμού και του εκπαιδευτικού υλικού (άρθρο 3),
- μέριμνα του Πρύτανη για τη λήψη μέτρων που διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση του διδακτικού προσωπικού, ερευνητικού, διοικητικού και λοιπού προσωπικού με αναπηρία στους χώρους του ΑΕΙ, καθώς και την πρόσβαση των φοιτητών με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη διδασκαλία και την έρευνα και όλες τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται εντός της ακαδημαϊκής κοινότητας (άρθρο 15),
- θεσμοθέτηση της δυνατότητας εισήγησης του Συμβουλίου Φοιτητών προς τα όργανα διοίκησης του ΑΕΙ για τη λήψη μέτρων με στόχο την ισότιμη πρόσβαση φοιτητών με αναπηρία και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις υποδομές, φυσικές και ψηφιακές, και τον εξοπλισμό, στην πληροφόρηση και επικοινωνία, στις εκπαιδευτικές και ερευνητικές διαδικασίες και δραστηριότητες, στις διαδικασίες αξιολόγησης, στο εκπαιδευτικό, συμβατικό και ψηφιακό, υλικό και στις υπηρεσίες υποστήριξης του ΑΕΙ (άρθρο 43),
- υποχρέωση να λαμβάνεται υπόψη από τη Σύγκλητο η προσβασιμότητα των φυσικών και ψηφιακών υποδομών και υπηρεσιών (σε προσωπικό και επισκέπτες με αναπηρία) στη διαμόρφωση της απόφασής για ίδρυση πανεπιστημιακού μουσείου (άρθρο 60),
- εφαρμογή εναλλακτικών μεθόδων για την αξιολόγηση φοιτητών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (άρθρο 66),
- εξασφάλιση της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κατά την οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με μεθόδους εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (άρθρο 67) και υποχρέωση προσβασιμότητας αναφορικά με την ηλεκτρονική πλατφόρμα που τηρούν τα ΑΕΙ μέσω της οποίας παρέχονται υπηρεσίες ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (άρθρο 68),
- υποχρέωση ενσωμάτωσης στον κανονισμό πρακτικής άσκησης περιγραφής του τρόπου με τον οποίο διευκολύνονται οι φοιτητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κατά τη διεξαγωγή της πρακτικής άσκησης (άρθρο 69) ζ) εκπόνηση σχεδίων ασφάλειας, ειδοποίησης και διαφυγής ατόμων με αναπηρία από τους χώρους του ΑΕΙ σε έκτακτες καταστάσεις με αρμοδιότητα της Μονάδας Ασφάλειας και Προστασίας των ΑΕΙ (άρθρο 207),
- σύσταση μονάδας ισότιμης πρόσβασης ατόμων με αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (άρθρο 209),

- Καθορισμός της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία ως μια από τις αρμοδιότητες της Μονάδας Ψηφιακής Διακυβέρνησης (άρθρο 210),
- Κατάρτιση και υλοποίηση από τα ΑΕΙ σχεδίου ισότιμης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην ανώτατη εκπαίδευση (άρθρο 226),
- Παρακολούθηση από την Υπηρεσία Στρατηγικού Σχεδιασμού της προόδου υλοποίησης του σχεδίου ισότιμης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, το οποίο καταρτίζει η Επιτροπή Ισότιμης Πρόσβασης Ατόμων με Αναπηρία και Ατόμων με Ειδικές Εκπαιδευτικές ανάγκες (άρθρα 216 και 220),
- συμπερίληψη θεμάτων σχετικά με την υποστήριξη φοιτητών με αναπηρία ή εκπαιδευτικές ανάγκες στον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του ΑΕΙ (άρθρο 223),
- συμπερίληψη στρατηγικής για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο στρατηγικό σχέδιο του κάθε ΑΕΙ (άρθρο 224),
- Διάθεση χρηματικού ποσού για την υλοποίηση δράσεων του σχεδίου ισότιμης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία από τον ΕΛΚΕ των ΑΕΙ (άρθρο 237)

Γνωμοδότηση Πρωτοβουλίας της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας (ΕΑΠ) για την ισότιμη πρόσβαση ατόμων με αναπηρία στην Ανώτατη Εκπαίδευση²³

Στη Γνωμοδότηση Πρωτοβουλίας της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας (ΕΑΠ) για την ισότιμη πρόσβαση ατόμων με αναπηρία στην Ανώτατη Εκπαίδευση διαπιστώνεται ότι, «τα τελευταία χρόνια, η πλειονότητα των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας, όπως διαφαίνεται και από τις απαντήσεις τους στην πρόσκληση της ΕΑΠ, υλοποίησαν παρεμβάσεις για τη βελτίωση των υφιστάμενων υποδομών τους. Κλασικό παράδειγμα είναι η δημιουργία «ραμπών» και «σκαφών» πρόσβασης σε κτίρια ή πεζοδρόμια, παρεμβάσεις οι οποίες όμως δεν επαρκούν για τη διασφάλιση της καθολικής προσβασιμότητας και της ισότιμης και κατά το δυνατόν αυτόνομης διακίνησης και συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην ακαδημαϊκή κοινότητα με σημαντικότερο έλλειμμα τη διασφάλιση της κατακόρυφης πρόσβασης κυρίως σε παλαιότερα κτίρια χωρίς ανελκυστήρες ή διατηρητέα. Τα περισσότερα ΑΕΙ δεν διαθέτουν ολοκληρωμένη μελέτη προσβασιμότητας και πυρασφάλειας ούτε ενιαίο εγκεκριμένο σχέδιο φυσικής προσβασιμότητας και καθορισμένες διαδικασίες διαφυγής όλων των μελών με αναπηρία της ακαδημαϊκής κοινότητας (εκπαιδευόμενων, εκπαιδευτικών,

²³ Η γνωμοδότηση της Πρωτοβουλίας της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας (ΕΑΠ) για την ισότιμη πρόσβαση ατόμων με αναπηρία στην Ανώτατη Εκπαίδευση είναι διαθέσιμη στο: <https://www.amea.gov.gr/accessibility>

εργαζομένων, κ.λπ.) από τις εγκαταστάσεις του ιδρύματος σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Δεδομένου, λοιπόν, ότι στα περισσότερα ΑΕΙ υφίσταται μερική υποδομή για φυσική προσβασιμότητα, πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι βασικός στόχος κάθε σχεδιασμού **πρέπει να είναι η δημιουργία «προσβάσιμης αλυσίδας» που θα διασφαλίζει την αυτόνομη, ασφαλή και συνεχή κίνηση των ατόμων με αναπηρία και γενικότερα των εμποδιζόμενων ατόμων».**

Η Εθνική Αρχή επισημαίνει ότι παρότι το ΕΣΔ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και πιο συγκεκριμένα η διαμόρφωση του Στόχου 12 αποτέλεσε θετική εξέλιξη αναφορικά με την προοδευτική υλοποίηση των προβλέψεων της Σύμβασης, η υλοποίηση των δράσεων σημειώνει καθυστερήσεις, καθώς παρότι έχουν παρέλθει οι προβλεπόμενες ημερομηνίες, αρκετές προβλεπόμενες δράσεις δεν έχουν ολοκληρωθεί.²⁴

Σε συνέχεια των νομοθετικών ρυθμίσεων του ν. 4957/2022, στην διαμόρφωση των οποίων συμμετείχε εποικοδομητικά η Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας (ΕΑΠ), και προκειμένου να διευκολύνει την υλοποίηση των σχετικών προβλέψεων, η ΕΑΠ, επισημαίνει στην Γνωμοδότηση μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

- Την ανάγκη για άμεση σύσταση και λειτουργία σε κάθε ΑΕΙ της Επιτροπής Ισότιμης Πρόσβασης Ατόμων με Αναπηρία και Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες που προβλέπεται στον ν. 4975/2022
- Την αναγκαιότητα το Σχέδιο ισότιμης πρόσβασης κάθε ΑΕΙ να στοχεύει στη διασφάλιση της καθολικής προσβασιμότητας στο πνεύμα των άρθρων 9 και 24 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, επιπλέον των παρεμβάσεων φυσικής προσβασιμότητας των βασικών υποδομών (αίθουσες, αμφιθέατρα, εργαστήρια, βιβλιοθήκες, διοικητικοί χώροι, αύλειοι χώροι, κ.λπ.).
- Τον εμπλουτισμό του Εσωτερικού Κανονισμού κάθε Ιδρύματος με τις σχετικές προβλέψεις.
- Την αναγκαιότητα αποτύπωσης της υφιστάμενης κατάστασης, με τις ελλείψεις που εμποδίζουν την αυτόνομη διακίνηση των ατόμων με αναπηρία, και σύνταξη μελετών με προτάσεις λύσεων σχεδιαστικής ανανέωσης, διορθωτικών ή/και νέων παρεμβάσεων των υποδομών, καθώς και τρόπων βελτίωσης της διαδικασίας διαφυγής ατόμων με αναπηρία σε έκτακτη ανάγκη, βάσει των πιο σύγχρονων κανονισμών.
- Την ύψιστη σημασία της παρακολούθησης της συντήρησης και της ομαλής λειτουργίας των αναγκαίων παρεμβάσεων προσβασιμότητας επί των

²⁴ Βλ. σελ. 10 της *Ετήσιας Έκθεσης Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία* για το έτος 2021 είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

υποδομών, την οποία οι υφιστάμενες δομές κάθε ΑΕΙ (π.χ. Τεχνικές Υπηρεσίες, Γραφεία Τεχνικού Ασφαλείας, κ.λπ.) πρέπει να εντάξουν στον προγραμματισμό των τακτικών ενεργειών τους.

- Την ανάγκη εξοικείωσης με τις ανάγκες και δυνατότητες των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις όλου του εκπαιδευτικού και λοιπού προσωπικού και των εθελοντών της ακαδημαϊκής κοινότητας μέσω κατάλληλων σεμιναρίων επιμόρφωσης ή τηλε-κατάρτισης που πρέπει να αναπτυχθούν σε συνεργασία με το αναπηρικό κίνημα.
- Την μέριμνα από την μεριά των γραφείων διασύνδεσης των ΑΕΙ ώστε οι φοιτητές με αναπηρία ή χρόνια πάθηση να αποκτούν εμπειρίες πραγματικών συνθηκών εργασίας και να έχουν πρόσβαση σε πρακτική εξάσκηση με σεβασμό, και την διασφάλιση της εμπλοκής των εργοδοτών σε αυτού του είδους τις πρωτοβουλίες.
- Την ενίσχυση των δομών Κοινωνικής Μέριμνας κάθε Ιδρύματος ώστε να διευκολυνθεί η παραγωγή προσβάσιμων συγγραμμάτων, η μετακίνηση από και προς το Ίδρυμα φοιτητών με αναπηρία, κυρίως χρηστών αναπηρικών αμαξιδίων, η διαχείριση έκτακτων περιστατικών, η ανάπτυξη εξατομικευμένων Σχεδίων Δράσης για φοιτητές που παρουσιάζουν εκπαιδευτικές-ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, κ.λπ.
- Την ανάγκη λειτουργίας Γραφείων Συμβουλευτικής και Ψυχολογικής/εξατομικευμένης/ομαδικής υποστήριξης, την ανάπτυξη υπηρεσιών τηλε-συμβουλευτικής σε φοιτητές που δυσκολεύονται να προσέλθουν στη σχετική Υπηρεσία, την υποστήριξη της συμμετοχής φοιτητών με αναπηρία ή χρόνια πάθηση σε προγράμματα άθλησης και φυσικής αγωγής ή/και προγράμματα πραγμάτωσης καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων, κ.λπ.
- Την συμπερίληψη στους εσωτερικούς κανονισμούς των Ιδρυμάτων του τρόπου αναγνώρισης, καθώς και των υποχρεώσεων των εθελοντών φοιτητών, αλλά και της κατάρτισής τους σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας.
- Την άμεση ολοκλήρωση της προβλεπόμενης από το Εθνικό Σχέδιο Δράσης (Στόχος 12, Δράση 7) καταγραφής και κοστολόγησης των συνολικών αναγκών βελτίωσης προσβασιμότητας, με στόχο την αποτελεσματική εφαρμογή των Σχεδίων Προσβασιμότητας το ταχύτερο δυνατόν.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, η Αρχή προτείνει:

- Να επεκταθεί το πεδίο εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης και μη διάκρισης κατά τον ν.4443/2016 ΦΕΚ Α' 232 και σε άλλους τομείς πέραν της απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης.
- Να ενταθεί η προσπάθεια για την υλοποίηση των δράσεων του Εθνικού Σχεδίου Δράσης που αφορούν στην Ανώτατη Εκπαίδευση.
- Να υλοποιηθεί πλήρης χαρτογράφηση όλων των μελών με αναπηρία της ακαδημαϊκής κοινότητας (εκπαιδευόμενοι, εκπαιδευτές, εργαζόμενοι), με

συστηματική και διαχρονική συλλογή και καταγραφή στατιστικών δεδομένων, καθώς και ποιοτικών στοιχείων.

- Να εμπλουτιστούν και να συμπληρωθούν οι υφιστάμενοι σχετικοί δείκτες και κριτήρια αξιολόγησης της καθολικής προσβασιμότητας των ΑΕΙ, με στόχο την συλλογή και επεξεργασία επιπρόσθετων δεδομένων που αφορούν τα ΑμεΑ και την καθολική προσβασιμότητα.
- Να ολοκληρωθεί άμεσα η καταγραφή και κοστολόγηση των αναγκαίων παρεμβάσεων καθολικής προσβασιμότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση και η ανάπτυξη σχετικών μελετών προσβασιμότητας σε κάθε ΑΕΙ και να προβλεφθούν και αξιοποιηθούν όλες οι πιθανές πηγές χρηματοδότησης για την ουσιαστική εφαρμογή αυτών το ταχύτερο δυνατόν.
- Να συνδεθεί η χρηματοδότηση των ΑΕΙ με την κατ' έτος αξιολόγηση της φυσικής και ηλεκτρονικής προσβασιμότητάς τους στα άτομα με αναπηρία, βάσει των στοιχείων και ευρημάτων της ΕΘΑΑΕ.
- Να ενταχθεί ενότητα σχετική με την αναπηρία (δικαιώματα, ανάγκες, καθολικός σχεδιασμός, κλπ.) σε όλα τα προγράμματα σπουδών τόσο των Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών όσο και των Τεχνολογικής κατεύθυνσης Σπουδών, καθώς και στα Μεταπτυχιακά μαθήματα.
- Να καταρτισθούν όλα τα μέλη διδακτικού και διοικητικού προσωπικού των ΑΕΙ σχετικά με θέματα που αφορούν στα άτομα με αναπηρία ή χρόνια πάθηση στη βάση του Γενικού Σχολίου 4 της Επιτροπής των ΗΕ.
- Να υπάρξει ουσιαστική σύνδεση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με την αγορά εργασίας με ιδιαίτερη μέριμνα για την προώθηση στην απασχόληση αποφοίτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης, και να αναπτυχθεί σε όλα τα ΑΕΙ συμβουλευτική/υποστηρικτική λειτουργία (mentoring) για φοιτητές με αναπηρία ή χρόνια πάθηση.
- Να ενισχυθεί ο εθελοντισμός των φοιτητών στην κατεύθυνση υποστήριξης φοιτητών με αναπηρία και να προβλεφθεί κατάρτισή τους σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας.
- Μέσω του Δικτύου Επικοινωνίας των ΑΕΙ να γίνει καταγραφή όλων των καινοτόμων πρωτοβουλιών αναφορικά με τη διασφάλιση πρόσβασης στην παιδαγωγική και εκπαιδευτική διαδικασία, που ήδη εφαρμόζονται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, ενισχύοντας την ανταλλαγή και προώθηση αυτών ως καλών πρακτικών μεταξύ των ΑΕΙ.
- Να αντιμετωπιστεί το ζήτημα που έχει προκύψει μετά την έκδοση του ν. 4672/2020 (ΦΕΚ 48/Α/04-03-2020) [...] σχετικά με ορισμένες επιτρεπόμενες χρήσεις ορισμένων προστατευόμενων έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας δυνάμει δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων προς όφελος των τυφλών, των αμβλυώπων και των ατόμων με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων [...] για τις περιπτώσεις διδακτικού υλικού που προέρχεται από εκδοτικούς οίκους που δεν συναινούν με τη διάθεση των βιβλίων σε πηγαία μορφή.

- Στο πλαίσιο της κινητικότητας και διεθνοποίησης των ΑΕΙ, να ενισχυθεί με πρόσθετα μέτρα, η συμμετοχή των μελών με αναπηρία της ακαδημαϊκής κοινότητας στις σχετικές δράσεις και προγράμματα.
- Να υποστηριχθεί η μετάβαση των μαθητών με Αναπηρία από την Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, με κατάλληλο προσανατολισμό και καθοδήγηση, καθώς και με αξιολόγηση των δεξιοτήτων τους.
- Να συμπληρωθεί, όπου αυτό απαιτείται, το νομοθετικό πλαίσιο, για την υλοποίηση των ανωτέρω προτάσεων (π.χ. επέκταση του πεδίου εφαρμογής του ν.4443/2016 ΦΕΚ Α' 232, αντιμετώπιση των προβλημάτων που ανέκυψαν από την ψήφιση του ν.4672/2020),
- Να υπάρξει εξειδίκευση των υφιστάμενων οδηγιών σχεδιασμού / προδιαγραφών προσβασιμότητας για τις υποδομές της Ανώτατης Εκπαίδευσης και τη διαφυγή ατόμων με αναπηρία σε έκτακτες περιπτώσεις,
- Να υπάρξει αναθεώρηση και συμπλήρωση των εσωτερικών κανονισμών των ΑΕΙ.
- Να αναπτυχθούν κριτήρια και δείκτες αξιολόγησης των ΑΕΙ ως προς την προσβασιμότητα υποδομών, εξοπλισμών, διαδικασιών, κλπ.,
- Να αναπτυχθεί σύστημα συγκέντρωσης στατιστικών στοιχείων σχετικών με την καθολική προσβασιμότητα των ΑΕΙ και την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ως εκπαιδευόμενων, εκπαιδευτικών και γενικά εργαζόμενων στην Ανώτατη Εκπαίδευση σε εναρμόνιση με αντίστοιχες ευρωπαϊκές και διεθνείς πρωτοβουλίες.

4 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Από το 2019, χρονιά κατά την οποία το ελληνικό κράτος εξετάστηκε από την Επιτροπή, μέχρι και σήμερα, έχουν προκύψει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τη χώρα. Ειδικότερα, πρώτη δέσμευση αποτελούν οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής που προέκυψαν ύστερα από τον εποικοδομητικό διάλογο που είχε η Επιτροπή με την αντιπροσωπία του ελληνικού κράτους. Δεύτερη δεσμευτική δράση αποτελεί το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία που δημοσιεύθηκε το 2020 και περιλαμβάνει τις δράσεις που σχεδιάζει να υλοποιήσει το ελληνικό κράτος ως προς την προάσπιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Τέλος, στο επίπεδο των υπουργείων, προκύπτουν δεσμεύσεις από τα τομεακά Σχέδια Δράσης (π.χ. Ετήσιο Σχέδιο Δράσης 2021 του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων). Το περιεχόμενο αυτών των δεσμευτικών δράσεων απεικονίζονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 1. Αντιστοίχιση των συστάσεων της Επιτροπής των Η.Ε. με τους στόχους και δράσεις του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Συστάσεις Επιτροπής CRPD	Στόχοι και Δράσεις στο Εθνικό Σχέδιο για τα Δικαιώματα των Ατόμων με αναπηρία	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Παιδείας & Θρησκευμάτων 2022
Συνεκτική στρατηγική για τη συμπεριληπτική εκπαίδευση στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα	Στόχος 12: Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους	Στόχος 3 «Εθνική Στρατηγική για την Ανώτατη Εκπαίδευση - Για ένα Αναβαθμισμένο» Δράση 3.9 Εθνική Στρατηγική για τα Άτομα με Αναπηρία
	Υπο-Στόχος 12.1. Αναπτύσσουμε και υλοποιούμε Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε μία ποιοτική, συμπεριληπτική/ενταξιακή εκπαίδευση.	
	Υπο-Στόχος 12.2. Αναθεωρούμε το νομοθετικό πλαίσιο για την εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία με έμφαση στη συμπεριληπτική/ενταξιακή εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες.	

Διασφάλιση της προσβασιμότητας των πανεπιστημιακών περιβαλλόντων σύμφωνα με τις αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού	Στόχος 12: Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους	
	Υπο-Στόχος 12.7: Διασφαλίζουμε την ισότιμη μεταχείριση όλων των φοιτητών με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	
Ειδικά μέτρα εξατομικευμένης στήριξης	Στόχος 12: Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους Υπο-Στόχος 12.7: Διασφαλίζουμε την ισότιμη μεταχείριση όλων των φοιτητών με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	
	Στόχος 12: Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους	
Προσβάσιμα και προσαρμοσμένα εκπαιδευτικά υλικά & Συμπεριληπτικά προγράμματα σπουδών	Υπο-Στόχος 12.7: Διασφαλίζουμε την ισότιμη μεταχείριση όλων των φοιτητών με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	
	Στόχος 12: Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους	

4.1 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Στο **Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία** έχει συμπεριληφθεί ο **Στόχος 12: «Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους»**, με σαφείς αναφορές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στους **υπό – στόχους 1, 2, 7, 12**.

Πιο αναλυτικά:

Στόχος 12: Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους

1. **Αναπτύσσουμε και υλοποιούμε Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης [∗] για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε μία ποιοτική, συμπεριληπτική/ενταξιακή εκπαίδευση**
- Δημιουργούμε νομοθετικό πλαίσιο ικανό να προάγει τον συμπεριληπτικό/ενταξιακό στόχο. Σχεδιάζουμε επιμέρους νομοθετικές ρυθμίσεις και μελετάμε την ανάγκη σύνταξης νέου νομοθετικού πλαισίου.
 - Ενισχύουμε τις ενταξιακές δομές εκπαίδευσης και υποστήριξης.
 - Διασφαλίζουμε την ισότιμη πρόσβαση σε ποιοτική τριτοβάθμια εκπαίδευση και σε ποιοτική δια βίου εκπαίδευση για όλους.
 - Βελτιώνουμε την προσβασιμότητα των σχολείων, των Πανεπιστημίων, των δομών δια βίου εκπαίδευσης, των Κέντρων Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (ΚΕΣΥ), της κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και των αποκεντρωμένων υπηρεσιών. Ενδεικτικά: στο νέο νομοσχέδιο επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και δια βίου μάθησης που πρόκειται να κατατεθεί στη Βουλή, προβλέπεται ρύθμιση για την προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρία στα Κέντρα Διά Βίου Μάθησης τύπου 1 (ΚΔΒΜ 1).
 - Εκπαιδεύουμε και επιμορφώνουμε τους εκπαιδευτικούς, ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των μαθητών.
 - Ενισχύουμε τις συμπεριληπτικές/ενταξιακές δομές εκπαίδευσης και υποστήριξης φοιτητών (π.χ. Μονάδες Προσβασιμότητας Φοιτητών με αναπηρία (ΦμεΑ), μορφές εξατομικευμένης στήριξης φοιτητών, υπηρεσίες καταγραφής αναγκών των ΦμεΑ, υπηρεσίες ψυχολογικής συμβουλευτικής για ΦμεΑ, υπηρεσίες μεταφοράς ΦμεΑ.
 - Εισάγουμε τη συμπεριληπτική/ενταξιακή διάσταση στα προγράμματα σπουδών, με ιδιαίτερη έμφαση στα προγράμματα των Παιδαγωγικών Τμημάτων και των Σχολών Ανθρωπιστικών Επιστημών.
 - Διενεργούμε καμπάνια ενημέρωσης για το Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης και τα επιμέρους έργα και ενέργειες που υλοποιούνται στο πλαίσιο του σχεδίου.

* Στο Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης θα ενταχθούν οι επιμέρους δράσεις του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων που ακολουθούν υπό τον ίδιο στόχο (Στόχος 12: Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους).

Χρονοδιάγραμμα:

Οκτώβριος 2020: Σύνταξη Στρατηγικού Σχεδίου
 Νοέμβριος 2020: Δημιουργία εποπτικού πλαισίου εφαρμογής του Στρατηγικού Σχεδίου με συγκεκριμένους δείκτες και στόχους.
 Νοέμβριος 2020 - Δεκέμβριος 2024: Υλοποίηση Στρατηγικού

Σχεδίου Υπεύθυνος φορέας: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Η σύσταση της Επιτροπής προς τη χώρα να υιοθετήσει και να εφαρμόσει μια συνεκτική στρατηγική για τη συμπεριληπτική εκπαίδευση στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα έχει ενσωματωθεί στο ΕΣΔ, αποτελώντας τον πρώτο Υπο-Στόχο (12.1). Πιο συγκεκριμένα, ο υπο-στόχος 12.1 «Ανάπτυξη και υλοποίηση Στρατηγικού Σχεδίου Δράσης για την ισότιμη πρόσβαση των ΑμεΑ σε μία ποιοτική, συμπεριληπτική/ενταξιακή εκπαίδευση» που σύμφωνα με το προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα θα λάμβανε χώρα τον Οκτώβριο του 2020, βάσει της ενημέρωσης που είχε η Ε.Σ.Α.μεΑ. έχει ήδη ολοκληρωθεί. Ωστόσο, το διαμορφωμένο Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης, δεν είναι προσβάσιμο στους πολίτες, στα άτομα με αναπηρία και στις αντιπροσωπευτικές τους οργανώσεις, ούτε έχει δημοσιευτεί σε επίσημη ιστοσελίδα της κυβέρνησης. Παρότι στον υπο-στόχο 12.1 αναφέρεται η «διενέργεια καμπάνιας ενημέρωσης για το Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης και τα επιμέρους έργα και ενέργειες που υλοποιούνται», και πράγματι υπήρξαν ορισμένα σχετικά δημοσιεύματα στον τύπο, διαπιστώνεται έντονη εσωστρέφεια του φορέα, συνέπειας της οποίας είναι και η απουσία διαβούλευσης και με την ΕΣΑμεΑ και τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία αναφορικά με την εξειδίκευση του στρατηγικού σχεδίου. Με υπουργική απόφαση στις 3/3/2021, αποφασίστηκε επίσης η σύσταση επιτροπής εποπτείας, παρακολούθησης και αξιολόγησης της πορείας υλοποίησης του αναφερθέντος Στρατηγικού Σχεδίου Δράσης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, με την συσταθείσα επιτροπή να αποτελείται από υπηρεσιακά στελέχη του Υπουργείου.

2. Αναθεωρούμε το νομοθετικό πλαίσιο για την εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία με έμφαση στη συμπεριληπτική/ενταξιακή εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες

- Συγκροτούμε επιτροπή κωδικοποίησης/αποτίμησης του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου και χαρτογράφησης βελτιωτικών αλλαγών. Σχεδιάζουμε επιμέρους νομοθετικές ρυθμίσεις και αξιολογούμε την ανάγκη σύνταξης νέου νομοθετικού πλαισίου.

Χρονοδιάγραμμα: Νοέμβριος 2020 - Δεκέμβριος 2021
Υπεύθυνος φορέας: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Η σύσταση ομάδας εργασίας στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων με αντικείμενο την εκτέλεση εργασιών για συγκέντρωση, αποτίμηση του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου για την εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και για την εισήγηση βελτιωτικών αλλαγών, συγκροτήθηκε αρχικά χωρίς τη συμμετοχή της Ε.Σ.Α.μεΑ., η οποία ωστόσο κλήθηκε κατόπιν διαμαρτυρίας του φορέα μας για αυτόν τον αποκλεισμό.

Βασικό κενό που εντοπίζεται στο νομοθετικό πλαίσιο της χώρας, και το οποίο αποδυναμώνει οποιαδήποτε άλλη νομοθετική πρόβλεψη, είναι το **περιορισμένο εύρος της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων**, που εφαρμόζεται μόνο στο πεδίο της απασχόλησης/εργασίας, και δεν έχει ακόμα επεκταθεί όπως προβλέπεται στον νόμο 4488/2017, στους τομείς της εκπαίδευσης, της κοινωνικής προστασίας, της παροχής αγαθών και υπηρεσιών²⁵. Παρότι, στον Υπο-Στόχο 8.4. του ΕΣΔ υπάρχει η δέσμευση να μελετηθούν οι συνέπειες της οριζόντιας επέκτασης του εύρους προστασίας της αρχής της ίσης μεταχείρισης σε περιπτώσεις αναπηρίας, με προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα εντός του 2021, δεν υπήρξε κάποια σχετική ενημέρωση για την πορεία υλοποίησης της εν λόγω δέσμευσης.

Σε ότι αφορά τη νομοθεσία για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ωστόσο, αξιολογείται ιδιαίτερα θετικά η ψήφιση του ν. 4957/2022 «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις» που έλαβε χώρα το καλοκαίρι του 2022. Σύμφωνα με την ΕΣΑμεΑ, ο Ν. 4957/2022 κινήθηκε προς τη σωστή κατεύθυνση αναφορικά με τη συμπερίληψη των φοιτητών/τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις δραστηριότητες των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ), καθώς και προς την άρση των υφιστάμενων εμποδίων για την απρόσκοπτη άσκηση του έργου του διδακτικού, διοικητικού και λοιπού προσωπικού με αναπηρία. Σημαντικό βήμα ως προς την εναρμόνιση του νόμου με τις διατάξεις της Σύμβασης, αποτέλεσε η διαδικασία διαβούλευσης του Νομοσχεδίου όπου μεταξύ άλλων η ΕΣΑμεΑ, καθώς και η Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας, υπέβαλλαν προτάσεις που ενσωματώθηκαν στον Νόμο σε σημαντικό βαθμό (βλ. αναλυτικά στην ενότητα «Το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία σε ισότιμη, ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς τριτοβάθμια εκπαίδευση: υφιστάμενη κατάσταση», σελ. 28).

7. Διασφαλίζουμε την ισότιμη μεταχείριση όλων των φοιτητών με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

- Διασφαλίζουμε, με νομοθετική παρέμβαση, την ισότιμη παροχή ποιοτικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για όλους τους φοιτητές, μέσω της απρόσκοπτης και πλήρους συμμετοχής των φοιτητών με αναπηρία στην ακαδημαϊκή και κοινωνική ζωή του οικείου Ιδρύματος (μελέτη, διοίκηση, υγεία, πρόνοια, πολιτισμός, αθλητισμός κλπ).

²⁵ Ακόμα εκκρεμεί η έκδοση προεδρικού διατάγματος, σύμφωνα με το άρθρο 74 του ν.4448/2017, με το οποίο θα επεκτείνεται οριζόντια το εύρος της παρεχόμενης προστασίας σε περιπτώσεις παραβίασης της αρχής της ίσης μεταχείρισης λόγω αναπηρίας στους τομείς της εκπαίδευσης, της κοινωνικής προστασίας, της παροχής αγαθών και υπηρεσιών.

- Εισάγουμε κοινές προδιαγραφές για την εξασφάλιση συνθηκών προσβασιμότητας και δράσεων στήριξης των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Δημιουργούμε νομοθετικό πλαίσιο που θα διασφαλίζει την ισότιμη εργασιακή μεταχείριση του Εκπαιδευτικού και λοιπού Προσωπικού με αναπηρία των ΑΕΙ.
- Διασφαλίζουμε ενταξιακές δομές εκπαίδευσης καθώς και πλαίσια και προγράμματα υποστήριξης φοιτητών (π.χ. Μονάδες Προσβασιμότητας Φοιτητών με αναπηρία, πρόβλεψη για μορφές εξατομικευμένης στήριξης φοιτητών κλπ).
- Καταγράφουμε και κοστολογούμε, σε συνεργασία με τις Διοικήσεις των Ιδρυμάτων, τις συνολικές ανάγκες βελτίωσης προσβασιμότητας (φυσικής, ηλεκτρονικής, προσβασιμότητας εκπαιδευτικού/εποπτικού υλικού, ακαδημαϊκών συγγραμμάτων κ.α.) καθώς και τις ανάγκες παρέμβασης σε υποδομές και υπηρεσίες.
- Συνεργαζόμαστε με συναρμόδιους φορείς και εκπροσώπους του προσωπικού και των φοιτητών με αναπηρία για την κατάρτιση σχεδίου συνολικής προσβασιμότητας ανά Ίδρυμα.
- Υλοποιούμε δράσεις και προγράμματα ενίσχυσης της καθολικής προσβασιμότητας των Πανεπιστημίων.
- Συνδέουμε τους φοιτητές με αναπηρία με την αγορά εργασίας και καθιερώνουμε σχετική συμβουλευτική/υποστηρικτική λειτουργία (mentoring).
- Αναπτύσσουμε τον εθελοντισμό για φοιτητές με αναπηρία εντός των ΑΕΙ.
Χρονοδιάγραμμα: Οκτώβριος 2020 - Νοέμβριος 2021
- Εισάγουμε την συμπεριληπτική/ενταξιακή διάσταση στους εσωτερικούς κανονισμούς λειτουργίας των Πανεπιστημίων.
Χρονοδιάγραμμα: Έως 2021
- Συγκροτούμε επιτροπή 'Προσβασιμότητας και Στήριξης Ατόμων με Αναπηρία' σε κάθε ΑΕΙ, με σχετική θεσμική ρύθμιση.
Χρονοδιάγραμμα: Δεκέμβριος 2020 - Νοέμβριος 2021
- Ενσωματώνουμε την δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και την ενταξιακή διάσταση στα προγράμματα σπουδών των Πανεπιστημίων με στόχο την εκπαίδευση, μετεκπαίδευση και ενημέρωση σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο εκπαιδευτικών, ψυχολόγων και συναφών επαγγελματιών.
Χρονοδιάγραμμα: Δεκέμβριος 2021, Διαρκής δράση
- Προβαίνουμε σε ετήσια αξιολόγηση εκάστου ΑΕΙ σχετικά με την προσβασιμότητα καθώς και τη στήριξη που παρέχεται σε φοιτητές και προσωπικό με αναπηρία.
Χρονοδιάγραμμα: Δεκέμβριος 2021, Διαρκής δράση
Υπεύθυνος και εμπλεκόμενοι φορείς: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων σε συνεργασία με την Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΘΑΑΕ) και το Υπουργείο Εσωτερικών

Σύμφωνα και με Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης, παρότι σε αρκετές δράσεις έχουν παρέλθει οι καταληκτικές ημερομηνίες, οι αναφερόμενες δράσεις δεν έχουν ολοκληρωθεί. Παρότι, όπως ήδη αναφέρθηκε, με τον ν.4957/2022 «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις», διασφαλίζεται σε μεγάλο βαθμό στο επίπεδο της νομοθεσίας η ισότιμη πρόσβαση των φοιτητών με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, δεν έχουν ακόμα ολοκληρωθεί σημαντικές δράσεις οι οποίες θα καταστήσουν υλοποιήσιμη την νέα νομοθεσία. Ειδικότερα, αναφορικά με τις κοινές προδιαγραφές προσβασιμότητας, εκκρεμεί η εξειδίκευση των υφιστάμενων οδηγιών σχεδιασμού / προδιαγραφών προσβασιμότητας για τις υποδομές της Ανώτατης Εκπαίδευσης (εξωτερικοί χώροι, αίθουσες διδασκαλίας/ αμφιθέατρα / εργαστήρια, χώροι διοίκησης, βιβλιοθήκες, φοιτητικές εστίες, κυλικεία και εστιατόρια, χώροι άθλησης, κλπ.) και τη διαφυγή ατόμων με αναπηρία σε έκτακτες περιπτώσεις (βλ. Γνωμοδότηση Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας.)

Αναφορικά με την **ισότιμη εργασιακή μεταχείριση των εκπαιδευτικών με αναπηρία οι διατάξεις του ν. 4957/2022**, αποτελούν θετική εξέλιξη, καθώς μεταξύ άλλων προβλέπουν τα ακόλουθα:

Την υποχρέωση τήρησης της προάσπισης της ίσης μεταχείρισης, της μη διάκρισης και του καθολικού σχεδιασμού σε κάθε τομέα της αρμοδιότητας ή δραστηριοποίησής των Τριτοβάθμιων Ιδρυμάτων, προκειμένου να διασφαλίζουν για το διδακτικό, διοικητικό και λοιπό προσωπικό (και τους φοιτητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες) την προσβασιμότητα των υποδομών, των υπηρεσιών, φυσικών και ψηφιακών, του εξοπλισμού και του εκπαιδευτικού υλικού (άρθρο 3), καθώς και την μέριμνα του Πρύτανη για τη λήψη μέτρων που διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση του διδακτικού προσωπικού, ερευνητικού, διοικητικού και λοιπού προσωπικού με αναπηρία στους χώρους του Α.Ε.Ι. (άρθρο 15).

Με τον ίδιο νόμο (ν. 4957/2022) θεσμοθετείται η **Μονάδα Ισότιμης Πρόσβασης ατόμων με αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες**, η οποία συνιστά διοικητική δομή σε κάθε Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, ενώ το επίπεδο και η διοικητική διάρθρωσή της, καθορίζονται στον Οργανισμό του Ιδρύματος (Άρθρο 209).

Σύμφωνα με την Γνωμοδότηση της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας, εκκρεμεί η ολοκλήρωση της καταγραφής και κοστολόγησης των συνολικών αναγκών βελτίωσης της προσβασιμότητας ανά Ίδρυμα (γνωμοδότηση), η οποία αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για τον αποτελεσματικό σχεδιασμό και την υλοποίηση Σχεδίων Προσβασιμότητας (βλ. και Άρθρο 226 του ν. 4957/2022).

Η προβλεπόμενη στο ΕΣΔ επιτροπή 'Προσβασιμότητας και Στήριξης Ατόμων με Αναπηρία' σε κάθε ΑΕΙ, θεσμοθετείται επίσης με τον ν. 4957/2022 και ειδικότερα με το άρθρο 220 αυτού. Συγκεκριμένα το άρθρο 220 του ν. 4957/2022, ορίζει την συγκρότηση **Επιτροπής Ισότιμης Πρόσβασης Ατόμων με Αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες**, που αποτελεί συμβουλευτικό όργανο του Α.Ε.Ι. και έχει ως αποστολή την υποβολή εισηγήσεων στα αρμόδια όργανα για τη χάραξη και την εφαρμογή της πολιτικής ισότιμης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στην εν λόγω Επιτροπή προβλέπεται η συμμετοχή ατόμων με αναπηρία από τα μέλη Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (Δ.Ε.Π.) αλλά και εκπροσώπου των φοιτητών, που επίσης ορίζεται κατά προτίμηση να είναι άτομο με αναπηρία. Η πρόβλεψη αυτή εκπληρώνει εν μέρει και τον υπό -στόχο 12 του Στόχου 12 του ΕΣΔ «**Αναδεικνύουμε τη φωνή των μαθητών και φοιτητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες**».

12. Αναδεικνύουμε τη φωνή των μαθητών και φοιτητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

- Διευκολύνουμε την ελεύθερη έκφραση απόψεων σχετικά με θέματα που αφορούν στους μαθητές και φοιτητές με αναπηρία.
- Διερευνούμε τη δυνατότητα θέσπισης συγκεκριμένης ποσόστωσης για τη σταθερή εκπροσώπησή τους στα ανωτέρω όργανα και θεσμούς.

Χρονοδιάγραμμα: 'Ιανουάριος 2021 - Δεκέμβριος 2023

- Κατοχυρώνουμε θεσμικά τη συμμετοχή των φοιτητών και του προσωπικού με αναπηρία στην 'Επιτροπή Προσβασιμότητας και Στήριξης Ατόμων με Αναπηρία' των ΑΕΙ.

Χρονοδιάγραμμα: Ιανουάριος 2021 - Δεκέμβριος 2023

Υπεύθυνος φορέας: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Ως αρμοδιότητα της **Επιτροπής Ισότιμης Πρόσβασης Ατόμων με Αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες**, προβλέπεται και η κατάρτιση και υποβολή προς έγκριση στον Πρύτανη του Α.Ε.Ι. σχεδίου ισότιμης πρόσβασης ατόμων με αναπηρία και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες του Α.Ε.Ι., στο οποίο περιλαμβάνονται τα τεχνικά και μη μέτρα ισότιμης πρόσβασης που προτείνονται και το χρονοδιάγραμμα εφαρμογής τους, καθώς και εισηγήσεις για τη βελτίωση αυτού.

Η υλοποίηση δράσεων και προγραμμάτων καθολικής προσβασιμότητας των Πανεπιστημίων είναι περισσότερο από επιτακτική και αναγκαία καθώς τα περισσότερα τριτοβάθμια ιδρύματα παρότι τα τελευταία χρόνια υλοποίησαν παρεμβάσεις για τη βελτίωση των υφιστάμενων υποδομών τους, αυτές δεν επαρκούν για τη διασφάλιση της καθολικής προσβασιμότητας και της ισότιμης και κατά το δυνατόν αυτόνομης διακίνησης και συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην ακαδημαϊκή κοινότητα (βλ. Γνωμοδότηση Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας). Σε αυτήν την κατεύθυνση, η μοναδική δράση στην οποία γίνεται αναφορά στην «Ετήσια

έκθεση Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία» αποτελεί υπο-έργου του έργου «Στρατηγική Αριστείας, Καινοτομίας και Εκσυγχρονισμού των Πανεπιστημίων» και αφορά στον Ψηφιακό Μετασχηματισμό του Εθνικού Δικτύου των Ελληνικών Βιβλιοθηκών. Το υποέργο, μεταξύ άλλων, εστιάζει στην ανάπτυξη ακουστικών, ηλεκτρονικών βιβλίων για τα άτομα με αναπηρία και διάδοσή τους μέσω του Εθνικού Δικτύου Ελληνικών Βιβλιοθηκών. Όπως σημειώνεται στην Έκθεση, πρόκειται για δράση, που υλοποιήθηκε επιπλέον όσων είχαν προβλεφθεί στο ΕΣΔ.

Η δράση «Ενσωματώνουμε την δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και την ενταξιακή διάσταση στα προγράμματα σπουδών των Πανεπιστημίων με στόχο την εκπαίδευση, μετεκπαίδευση και ενημέρωση σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο εκπαιδευτικών, ψυχολόγων και συναφών επαγγελματιών.», καθότι έχει ενσωματωθεί στον Στόχο 12 του ΕΣΔ ως διαρκής δράση, δεν προβλέπει συγκεκριμένο χρόνο ολοκλήρωσης, ενώ επίσης δεν προβλέπονται συγκεκριμένες ενέργειες και διαδικασίες για την υλοποίηση της δέσμευσης. Στην «Ετήσια έκθεση Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία» δεν υπάρχει κάποια σχετική αναφορά.

Αναφορικά με την δράση «Συνδέουμε τους φοιτητές με αναπηρία με την αγορά εργασίας και καθιερώνουμε σχετική συμβουλευτική/υποστηρικτική λειτουργία (mentoring)», όπως επισημαίνεται και στη γνωμοδότηση της Εθνικής Αρχής Προβασιμότητας, στο πλαίσιο της φοιτητικής μέριμνας και των υπηρεσιών υποστήριξης των φοιτητών λειτουργεί στα ΑΕΙ ως θεσμός η συμβουλευτική φοιτητών για την παροχή δωρεάν συμβουλευτικής και ψυχολογικής στήριξης των φοιτητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ωστόσο, τα στελέχη των γραφείων διασύνδεσης δεν προκύπτει ότι έχουν λάβει κατάρτιση σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας, ώστε να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται τις πραγματικές ανάγκες των ατόμων αυτών, γεγονός που δυσχεραίνει την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών στην προώθηση των ατόμων με αναπηρία στην εργασία.

Η δράση που προβλέπεται σχετικά με την ανάπτυξη του εθελοντισμού για φοιτητές με αναπηρία εντός των ΑΕΙ, αποτελεί θετικό μέτρο στο βαθμό που θα εξειδικευτούν όχι μόνο οι υποχρεώσεις αλλά και η κατάρτιση των εθελοντών φοιτητών σε θέματα δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και ζητήματα προσβασιμότητας καθώς και ο τρόπος αναγνώρισης της προσφοράς τους (βλ. Γνωμοδότηση Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας, σελ 16).

4.2 Ετήσια Σχέδια Δράσης 2021 & 2022 του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Σε αυτή την ενότητα μελετήθηκαν τα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων των ετών 2021 & 2022. Παρότι στο Σχέδιο Δράσης έτους 2021 δεν εντοπίστηκε καμία σχετική πρόβλεψη, στο Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων 2022 **περιλαμβάνεται ο Στόχος 3 «Εθνική Στρατηγική για την Ανώτατη Εκπαίδευση - Για ένα Αναβαθμισμένο»** και ειδικότερα προβλέπεται η **δράση 3.9 Εθνική Στρατηγική για τα Άτομα με Αναπηρία** με σημαντικότερα έργα τη **«Δημιουργία νομοθετικού πλαισίου για την προώθηση της ισότιμης συμμετοχής των Ατόμων με Αναπηρία στην Ανώτατη Εκπαίδευση»** το οποίο και ολοκληρώθηκε επιτυχώς, καθώς και τον **«Σχεδιασμό και υλοποίηση δράσεων για τη ενίσχυση της προσβασιμότητας»** που αφορά στον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων ενίσχυσης της καθολικής προσβασιμότητας των Πανεπιστημίων, την Προώθηση της ενσωμάτωσης της ενταξιακής διάστασης στα προγράμματα σπουδών των πανεπιστημίων, τη σύνδεση των Φοιτητών με Αναπηρία με την αγορά εργασίας, καθώς και την υποστήριξη παρεμβάσεων κοινωνικής μέριμνας φοιτητών.

5 ΚΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΟΡΙΖΟΝΤΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ

Όπως αναφέρεται και στην Στρατηγική «Ένωση Ισότητας- Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030», η σημασία της εκπαίδευσης είναι καταλυτική στην κοινωνία καθώς *“δημιουργεί τα θεμέλια για την καταπολέμηση της φτώχειας και για τη δημιουργία κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς”*.

Ειδικότερα σε μια εποχή που πλήττεται από πολλαπλές κρίσεις, ο τομέας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μπορεί “να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση βιώσιμων και ανθεκτικών κοινωνιών και οικονομιών” (βλ. Ευρωπαϊκή στρατηγική για τα πανεπιστήμια). Στην ευρωπαϊκή στρατηγική για τα πανεπιστήμια αναφέρεται ότι *«Τα άριστα και χωρίς αποκλεισμούς πανεπιστήμια αποτελούν προϋπόθεση και θεμέλιο για ανοιχτές, δημοκρατικές, δίκαιες και βιώσιμες κοινωνίες καθώς και για βιώσιμη ανάπτυξη, επιχειρηματικότητα και απασχόληση»*, ενώ μεταξύ των βασικών κοινών στόχων έως το 2024, η επιτροπή προτείνει και την **επικέντρωση των δράσεων για τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια στην πολυμορφία, στην ένταξη, στις δημοκρατικές πρακτικές, στα θεμελιώδη δικαιώματα και στις ακαδημαϊκές αξίες**.

Ωστόσο και στην Ελλάδα, η ανάγκη για περαιτέρω δράσης στην κατεύθυνση της συμπερίληψης, καταδεικνύεται από την ανισότητα στα εκπαιδευτικά αποτελέσματα μεταξύ των μαθητών με και χωρίς αναπηρία, την αυξημένη πρόωρη σχολική εγκατάλειψη των μαθητών με αναπηρία και το δραματικά μικρότερο ποσοστό ατόμων με αναπηρία που τελικά εισέρχονται και ολοκληρώνουν σπουδές την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Όπως προκύπτει από την ανάλυση του Παρατηρητηρίου, στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία έχουν ληφθεί υπόψη οι Συστάσεις της Επιτροπής σχετικά με την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ωστόσο, αφενός σημειώνονται καθυστερήσεις στην υλοποίηση των προβλεπόμενων δράσεων αφετέρου χρειάζεται να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση και να ενταθούν οι προσπάθειες από τη μεριά του Υπουργείου σε συγκεκριμένους Υπο-Στόχους.

Οι μεγάλες αδυναμίες της εκπαιδευτικής πολιτικής αναφορικά με την υποστήριξη και συμπερίληψη των μαθητών με αναπηρία στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας

γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, όχι μόνο δεν εξασφαλίζουν τη σχολική εξέλιξη των μαθητών με αναπηρία, οδηγώντας πολλές φορές στη σχολική εγκατάλειψη πολύ πριν το επίπεδο της τριτοβάθμιας, αλλά επίσης αναχαιτίζουν την πραγματική δυνατότητα κοινωνικής και επαγγελματικής τους ένταξης.

Δεδομένης της απουσίας πολιτικών και πρακτικών που θα διασφαλίζουν την αποτελεσματική μετάβαση των μαθητών με αναπηρία και στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το ποσοστό ατόμων με αναπηρία που τελικά καταφέρνουν να φοιτούν και να ολοκληρώνουν σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι ιδιαίτερα μικρό.

Παρότι η κατάσταση διαφοροποιείται σημαντικά σε κάθε πανεπιστημιακό ίδρυμα, γενικά καταγράφεται πρόοδος σε όλα τα ιδρύματα αναφορικά με την πρόσβαση των φοιτητών/τριών με αναπηρία, η οποία έχει βελτιωθεί αισθητά μέσω της υλοποίησης των επιχειρησιακών προγραμμάτων του ΕΣΠΑ. Ωστόσο, πολλές είναι οι ελλείψεις και τα εμπόδια που παραμένουν, ενώ διαπιστώνεται ότι οι βασικές βελτιώσεις που έχουν συντελεστεί, αφορούν στο μεγαλύτερο μέρος τους το κομμάτι της φυσικής προσβασιμότητας και ιδίως στα άτομα που κινούνται με αμαξίδιο.

Επισημαίνεται ωστόσο ότι η αξιολόγηση του βαθμού υλοποίησης των σχετικών στόχων και δράσεων προϋποθέτει την αναλυτική αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης, καθώς και τη διαχρονική συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων και δεικτών, ώστε να είναι η εφικτή η παρακολούθηση της υλοποίησης των προϋποθέσεων που απαιτούνται για τη διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Θετική εξέλιξη ως προς τις ανάγκες σε δεδομένα τεκμηρίωσης υπήρξε η σύσταση του «Δικτύου Επικοινωνίας και Συνεργασίας» ανάμεσα στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) και τις Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες (ΑΕΑ), μέσω του οποίου για πρώτη φορά πραγματοποιήθηκε καταγραφή αριθμητικών στοιχείων σχετικά με τους φοιτητές και τα μέλη διδακτικού και διοικητικού προσωπικού με αναπηρία,²⁶ ωστόσο εκλείπει ένα ολοκληρωμένο σύστημα συλλογής δεδομένων.

²⁶ Βλ. σελ. 41 της *Ετήσιας Έκθεσης Πορείας Υλοποίησης του ΕΣΔ*. Διαθέσιμη στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

5.1 Ειδικές Συστάσεις

- Επέκταση του πεδίου εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης και μη διάκρισης κατά τον ν.4443/2016 (ΦΕΚ Α' 232) και σε άλλους τομείς πέραν της απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης.
- Εκπόνηση Σχεδίου Δράσης για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με ενεργή εμπλοκή της ΕΣΑμεΑ και των λοιπών φορέων του αναπηρικού κινήματος.
- Ανάπτυξη ολοκληρωμένου συστήματος για την συστηματική και διαχρονική συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων για την προσβασιμότητα των ΑΕΙ, τους φοιτητές και τα μέλη του προσωπικού των ΑΕΙ με αναπηρία.
- Εμπλουτισμός των κριτηρίων αξιολόγησης της ποιότητας των ΑΕΙ με περισσότερους δείκτες σχετικά με την καθολική προσβασιμότητα και την ισότιμη φοίτηση των ατόμων με αναπηρία, σε εναρμόνιση με τον στόχο 4 της Agenda 2030.
- Άμεση ολοκλήρωση της καταγραφής και κοστολόγησης των αναγκαίων παρεμβάσεων καθολικής προσβασιμότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση και ανάπτυξη σχετικών μελετών προσβασιμότητας σε κάθε ΑΕΙ.
- Ενσωμάτωση ενότητας σχετικής με την αναπηρία (δικαιώματα, ανάγκες, καθολικός σχεδιασμός, κ.λπ.) σε όλα τα προγράμματα σπουδών τόσο των Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών όσο και των Τεχνολογικής κατεύθυνσης Σπουδών, καθώς και στα Μεταπτυχιακά μαθήματα.
- Επιμόρφωση /κατάρτιση του υφιστάμενου εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού όλων των ΑΕΙ της χώρας στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, στον καθολικό σχεδιασμό και στα ζητήματα προσβασιμότητας.
- Άμεση αντιμετώπιση του ζητήματος που έχει προκύψει μετά την έκδοση του ν. 4672/2020 (ΦΕΚ 48/Α/04-03-2020) [...] σχετικά με ορισμένες επιτρεπόμενες χρήσεις ορισμένων προστατευόμενων έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας δυνάμει δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων προς όφελος των τυφλών, των αμβλυώπων και των ατόμων με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων [...] για τις περιπτώσεις διδακτικού υλικού που προέρχεται από εκδοτικούς οίκους που δεν συναινούν με τη διάθεση των βιβλίων σε πηγαία μορφή.
- Λειτουργία σε όλα τα ΑΕΙ συμβουλευτικής/υποστηρικτικής υπηρεσίας (mentoring) για φοιτητές με αναπηρία ή χρόνια πάθηση.
- Επικαιροποίηση του στόχου 12 του ΕΣΔ με έμφαση στην επέκταση των προβλέψεων/προγραμμάτων/δράσεων και της διαθέσιμης υποστήριξης προς τους μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Να αναπτυχθούν δράσεις και

προγράμματα με στόχο να διασφαλιστούν οι επιτυχείς μεταβάσεις των μαθητών με αναπηρία μεταξύ των εκπαιδευτικών βαθμίδων.

- Εξειδίκευση των υφιστάμενων οδηγίων σχεδιασμού/προδιαγραφών προσβασιμότητας για τις υποδομές της Ανώτατης Εκπαίδευσης και τη διαφυγή ατόμων με αναπηρία σε έκτακτες περιπτώσεις.
- Μέριμνα για τη δημιουργία αλυσίδων προσβασιμότητας με έμφαση και στην περιβαλλοντική προσβασιμότητα και στις μεταφορές/ μετακινήσεις των φοιτητών με αναπηρία ειδικά σε περιφερειακά τμήματα και νησιωτικές περιοχές.
- Εκπόνηση ερευνών για την διερεύνηση των καλών πρακτικών και των παραγόντων που διασφαλίζουν την ακαδημαϊκή εξέλιξη και τα εκπαιδευτικά επιτεύγματα των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Ενίσχυση των δομών και υπηρεσιών υποστήριξης των φοιτητών/τριών με αναπηρία με σταθερό και μόνιμο προσωπικό.
- Άμεση αντιμετώπιση της γραφειοκρατικής δυστοκίας που καλούνται να αντιμετωπίσουν κάθε χρόνο οι επιτυχόντες/ούσες των πανελλαδικών εξετάσεων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις και ιδιαίτερα των σοβαρών καθυστερήσεων στην έκδοση της σχετικής εγκυκλίου για την υποβολή ηλεκτρονικού μηχανογραφικού δελτίου και η επακόλουθη καθυστέρηση στην ανακοίνωση των αποτελεσμάτων.
- Εκστρατείες ενημέρωσης του γενικού κοινού για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία στην ανώτατη εκπαίδευση και πρόκληση αλλαγών στις αντιλήψεις και τις στάσεις του γενικού πληθυσμού απέναντι στην αναπηρία και στις δυνατότητες των ατόμων με αναπηρία.
- Θεσμοθέτηση αποτελεσματικού συστήματος προστασίας και αποκατάστασης των θυμάτων που αντιμετωπίζουν διακριτική μεταχείριση στην ανώτατη εκπαίδευση. Ειδικότερα πρέπει να ενισχυθούν οι διαδικασίες και οι μηχανισμοί υποβολής και διερεύνησης καταγγελιών για άνιση μεταχείριση των φοιτητών και του προσωπικού των ΑΕΙ με αναπηρία καθώς και η δυνατότητα εξωδικαστικής και δικαστικής προσφυγής των θυμάτων.

5.2 Οριζόντιες Συστάσεις

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα οριζόντιου ενδιαφέροντος, το οποίο συνδέεται με την εφαρμογή μιας ενιαίας και ολοκληρωμένης στρατηγικής για την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των ατόμων με αναπηρία στη χώρα, αφορά στην χρήση της γλώσσας και ειδικότερα στην ορολογία που ενσωματώνεται στους επίσημους, δημόσιους λόγους για την αναπηρία. Το ζήτημα αυτό αφορά στο σύνολο των πολιτικών και στην παραγωγή λόγου, προφορικού και γραπτού των κρατικών

φορέων και στη νομοπαραγωγική διαδικασία. Η χρήση λανθασμένης γλώσσας βασίζεται στην για πολλά χρόνια επικράτηση του ιατροκεντρικού μοντέλου που προσεγγίζει την αναπηρία ως ασθένεια που χρήζει θεραπείας.

Προκειμένου να εμποδωθεί η αλλαγή παραδείγματος και η μετάβαση στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, η ορθή χρήση της γλώσσας αποτελεί προϋπόθεση προς την κατεύθυνση αυτή, καθώς η γλώσσα αποτελεί κύριο διαμορφωτή της κουλτούρας, των κυρίαρχων στάσεων και αντιλήψεων για την αναπηρία.

Στο πλαίσιο της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία είναι συμπεριληπτική (inclusive language), καθώς δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές έννοιες για τα άτομα με αναπηρία προερχόμενες από εμποδωμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Για το λόγο αυτό είναι αναγκαίο να εξαιρεθεί από τη νομοθεσία και γενικότερα τον γραπτό και προφορικό δημόσιο λόγο, η απαρχαιωμένη και μη συμβατή με τη δικαιωματική προσέγγιση ορολογία. Ως «Παρατηρητήριο» εργαζόμαστε συστηματικά στο πεδίο της ορθής χρήσης της γλώσσας στη βάση της δικαιωματικής προσέγγισης. Με στόχο να διευκολύνουμε το έργο σας, παραθέτουμε στο Συνοδευτικό Αρχείο της παρούσας επιστολής (**Παράρτημα Ι**) τις βασικές αρχές της συμπεριληπτικής γλώσσας και συστάσεις ενδεδειγμένης ορολογίας όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία τόσο στον προφορικό, όσο και στον γραπτό λόγο. Το εν λόγω κείμενο βασίστηκε στις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (Disability-inclusive language guidelines) που δημοσίευσαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία (Disability Inclusion Strategy).

Ως οριζόντιο μέτρο που θα διευκολύνει σημαντικά την ορθή υλοποίηση των δεσμεύσεων προτείνεται η εκπαίδευση όλων των στελεχών της δημόσιας διοίκησης αλλά και των εποπτευόμενων φορέων των υπουργείων στην δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και στην σωστή εξυπηρέτηση των ατόμων με αναπηρία. Ως προς αυτό τον σκοπό, μπορεί να συνδράμει αποτελεσματικά το Ινστιτούτο της ΕΣΑμεΑ (IN-ΕΣΑμεΑ) που κατέχει την απαραίτητη τεχνογνωσία και το εξειδικευμένο προσωπικό ώστε να παρέχει μια ολοκληρωμένη εκπαίδευση στα ζητήματα της αναπηρίας.

Τέλος, με δεδομένη την κατευθυντήρια αρχή της Σύμβασης, «Τίποτα για εμάς χωρίς εμάς», όπως αυτή ορίζεται στο Άρθρο 4.3 και αποσαφηνίζεται περαιτέρω στο Γενικό Σχόλιο 7 της Επιτροπής,²⁷ απαιτείται από κάθε φορέα άσκησης δημόσιας πολιτικής η συνεχής διαβούλευση και συνεργασία με τα ίδια τα άτομα με αναπηρία, ώστε αυτά να είναι παρόντα τόσο στη διαμόρφωση και παραγωγή των πολιτικών που τους αφορούν, όσο και στην παρακολούθηση της υλοποίησής τους. Μέσω της συνεχούς διαβούλευσης με τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις του αναπηρικού κινήματος και ιδιαίτερα με την τριτοβάθμια οργάνωσή τους, την ΕΣΑμεΑ, μπορεί να εξασφαλιστεί η ουσιαστική συμπερίληψη των αναγκών των ατόμων με αναπηρία, στο σύνολο των πολιτικών που τους αφορούν.

²⁷ UN CRPD Committee (2018). General Comment 7: on the participation of persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations, in the implementation and monitoring of the Convention. Διαθέσιμο στο: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsnbHatvuFkZ%2bt93Y3D%2baa2pjFYzWLBuovA%2bBr7QovZhbuyqzjDNoplweYI46WXrJJ6aB3Mx4y%2fspT%2bQrY5K2mKse5zjo%2bfvBDVu%2b42R9iK1p>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Μια από τις Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής, όπως προέκυψε ύστερα από τον εποικοδομητικό διάλογο με την αντιπροσωπία του ελληνικού κράτους, αφορούσε στη γλώσσα που χρησιμοποιείται στην ελληνική νομοθεσία για τα άτομα με αναπηρία. Ειδικότερα, η Παρατήρηση αφορούσε στην υποτιμητική γλώσσα που χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία και στην ανάγκη εξάλειψης της από την ελληνική νομοθεσία.²⁸

Η βασική αρχή που εισάγεται με τη Σύμβαση είναι ότι η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία είναι μια γλώσσα συμπεριληπτική (inclusive language) που θα δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές έννοιες για τα άτομα με αναπηρία προερχόμενες αφενός από την ιατρική προσέγγιση για την αναπηρία, αφετέρου από στερεότυπα και προκαταλήψεις για τα άτομα με αναπηρία.

Σύμφωνα με τις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (*Disability-inclusive language guidelines*) που δημοσιεύσαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία (*Disability Inclusion Strategy*),²⁹ η γλώσσα που οφείλουμε να χρησιμοποιούμε όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία πρέπει να βασίζεται στις ακόλουθες πέντε αρχές:

1. Έμφαση στο άτομο και όχι στην αναπηρία
2. Αποφυγή χρήσης «ετικετών» και στερεοτύπων
3. Μη χρήση συγκαταβατικών ευφημισμών
4. Η αναπηρία δεν είναι ασθένεια ή πρόβλημα
5. Χρήση ορθής γλώσσας όχι μόνο στον γραπτό λόγο αλλά και στον προφορικό και ανεπίσημο λόγο

²⁸ Βλ. Σύμφωνα με την Παρατήρηση της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες «1. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για την έλλειψη στη νομοθεσία του συμβαλλόμενου Κράτους μιας εναρμονισμένης προσέγγισης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, και ότι το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, [...] εμπεριέχει υποτιμητική γλώσσα για τα άτομα με αναπηρία [...]. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος, σε στενή διαβούλευση και με την ενεργό εμπλοκή των οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία: [...] (2γ) Να εξαλείψει στη νομοθεσία του την υποτιμητική γλώσσα που αναφέρεται στα άτομα με αναπηρία». Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της ΕΣΑμεΑ στα [ελληνικά](#) και σε [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read).

²⁹ United Nations (2019). *Disability-inclusive language guidelines*. Available at: <https://www.un Geneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται **η ορολογία που προτείνεται να χρησιμοποιείται** όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία όπως και **η ορολογία που είναι καλό να αποφεύγεται**.

Προτεινόμενοι όροι για την αναπηρία		Όροι που θα πρέπει να αποφεύγονται
 άτομο/α με αναπηρία		 άτομα/α με ειδικές ανάγκες, άτομο/α με ειδικές ικανότητες, ανάπηρος/η, ανάπηρο/α άτομο/α, ΑμεΑ, ΑμΕΑ, αφανείς ήρωες της καθημερινότητας, ήρωες της ζωής ήρωες με αναπηρία
 άτομο/α χωρίς αναπηρία, το υπόλοιπο του πληθυσμού		 κανονικός/η, υγιής, φυσιολογικός, αρτιμελής
 έχει αναπηρία...		 υποφέρει από, πάσχει από ταλαιπωρείται από, χτυπήθηκε από
 άτομο με νοητική αναπηρία		 καθυστερημένος, καθυστερημένο άτομο, αργός, ανισόρροπος, χαμηλής νοημοσύνης,
 άτομο με ψυχοκοινωνική αναπηρία		 παράφρων, τρελός, μανιακός, ψυχικά διαταραγμένος, συναισθηματικά διαταραγμένος ψυχικά άρρωστος
 κωφός άτομο/α που είναι κωφό/α βαρήκοος άτομο με ακουστική αναπηρία τυφλοκωφός		 κουφός, κωφάλαλος, μουγγός

	άτομο με αναπηρία λόγου άτομο που χρησιμοποιεί συσκευή επικοινωνίας άτομο που χρησιμοποιεί εναλλακτική μέθοδο επικοινωνίας		άλαλος, δεν μπορεί να μιλήσει
	τυφλός, άτομο που είναι τυφλό, άτομο με οπτική αναπηρία τυφλοκωφός		αόμματος, στραβός
	άτομο με κινητική αναπηρία άτομο με αναπηρία στα άνω άκρα άτομο με αναπηρία στα κάτω άκρα		σακάτης, κουτσός, παράλυτος, κουλός
	χρήστης/τρια αναπηρικού αμαξιδίου, άτομο που χρησιμοποιεί αναπηρικό αμαξίδιο		καθλωμένος/η σε αναπηρικό καροτσάκι
	άτομο με σύνδρομο down		άτομο με ειδικές ανάγκες μογγόλος
	άτομο που έχει λέπρα		λεπρός
	άτομο με μικρό ανάστημα μικρό άτομο άτομο με αχονδροπλασία (αν ανήκει σε αυτή την κατηγορία)		νάνος

[Πηγή: *Disability-inclusive language guidelines*,
Available at:
<https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>]